

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Jovitos Šimanskytės,
V kurso, baudžiamosios justicijos
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Baudžiamosios politikos tendencijos 2010-2021 metais
Criminal Policy Tendencies During 2010-2021**

Vadovė: asist. dr. Justyna Levon
Recenzentas: doc. dr. G. Sakalauskas

Vilnius
2022

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe analizuojama baudžiamosios politikos samprata, ją formuojantys veiksniai, nagrinėjamas baudžiamosios politikos turinys. Taip pat šiame darbe aptariamos baudžiamosios politikos tendencijos 2010 – 2021 metais bausmių reguliavimo srityse, tokiose kaip viešieji darbai, bauda, laisvės apribojimas, areštas, laisvės atėmimas. Darbe taip pat analizuojamos baudžiamosios politikos tendencijos 2010 – 2021 metais bausmės vykdymo atidėjimo srityje. Nagrinėjama kokios aplinkybės lėmė įstatymų leidėjo valią keisti baudžiamąjį įstatymą.

Pagrindiniai žodžiai: baudžiamoji politika, veiksniai, bausmės, bausmės vykdymo atidėjimas.

This paper analyses the concept of criminal policy, the factors that shape it, and the content of criminal policy. It also looks at tendencies in criminal policy between 2010 and 2021 in the areas of penal regulation, such as community service, fines, restriction of liberty, arrest, imprisonment. The work also analyses tendencies in criminal policy between 2010 and 2021 in the area of suspended sentences. It examines what circumstances have led to the will of the legislator to change the criminal law.

Key words: penal policy, factors, penalties, suspension of sentences.

TURINYS

IŽANGA.....	2
1. BAUDŽIAMOJI POLITIKA <i>IN GENERE</i>	6
1.1. Baudžiamosios politikos samprata	6
1.2. Baudžiamąją politiką formuojantys veiksniai	9
1.3. Baudžiamosios politikos turinys	15
2. BAUDŽIAMOSIOS POLITIKOS TENDENCIJOS 2010 – 2021 METAIS BAUSMIŲ REGULIAVIMO SRITYJE	21
2.1. Viešieji darbai	21
2.2. Bauda.....	26
2.3. Laisvės apribojimas.....	32
2.4. Areštas	36
2.5. Laisvės atėmimo bausmė	38
3. BAUDŽIAMOSIOS POLITIKOS TENDENCIJOS 2010 – 2021 METAIS BAUSMĖS VYKDYMO ATIDĖJIMO SRITYJE	42
3.1. Laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimas	42
3.2. Arešto bausmės vykdymo atidėjimas	52
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	58
SANTRAUKA	64
SUMMARY	65

IŽANGA

Temos aktualumas. Baudžiamoji politika yra itin svarbi ir analizės reikalaujanti baudžiamosios teisės sritis, kadangi būtent baudžiamosios politikos visuma nulemia teismų priimamų nuosprendžių turinį, nulemia vienų ar kitų nusikalstamų veikų kriminalizavimą bei dekriminalizavimą, o taip pat sankcijų už tam tikras veikas nustatymą arba esamų sankcijų panaikinimą. Pastebėtina, jog sąvoka „tendencija“ yra kilusi iš lotynu kalbos bei aiškina gana panašiai tiek tarptautinių žodžių žodyne, tiek lietuvių kalbos žodžių žodyne. Tarptautinių žodžių žodynas šią sąvoką aiškina kaip proceso, raidos bendrąją kryptį, o taip pat kaip pažiūrų, veiksmų kryptingumą (Tarptautinių žodžių žodynas, 2013, p. 808). Lietuvių kalbos žodynas žodį tendencija aiškina kaip kryptį, kurią vyksta koks nors procesas, raidą, taip pat kaip veiksmų, pažiūrų kryptingumą, raidą (Lietuvių kalbos žodynas). Darbo autoriaus nuomone žodis tendencija yra suprantamas kaip kryptingas, nuoseklus procesas, minties vystymas ta pačia linkme, vienodos pozicijos laikymasis bei jos plėtojimas. Tad baudžiamosios politikos tendencijos yra suvokiamos kaip nuoseklus įstatymo leidėjo vykdomos baudžiamosios politikos formavimas, priimant naujus teisės aktus, pakeičiant arba panaikinant anksčiau galiojusius teisės aktus, pasirinktomis priemonėmis kryptingai siekiant užtikrinti efektyvią svarbiausių individo, visuomenės bei valstybės interesų apsaugą.

Manytina, jog nors tam tikroms baudžiamosios politikos naujovėms mokslinėse publikacijose yra skiriama nemažai dėmesio, tačiau ši tema yra pakankamai plati, jog būtų nuodugniau nagrinėjama, analizuojami ne tik pavieniai baudžiamojo įstatymo pakeitimai, tačiau atliekamas šių pakeitimų kompleksinis vertinimas, nustatant kokie motyvai nulėmė baudžiamojo įstatymo normų korekcijos poreikį bei kokių tikslų siekė įstatymų leidėjas. Darbo autoriaus nuomone, ši tema yra aktuali ne tik baudžiamosios teisės teorijai, bet ir praktikai, kadangi baudžiamosios politikos naujovių analizė užtikrina veiksmingesnę baudžiamosios politikos formavimo procesą ateityje, suteikia galimybę baudžiamosios teisės mokslininkams analizuoti įstatymų leidėjo atliekamus pakeitimus, išvelgti šių pakeitimų teigiamą arba neigiamą poveikį bei tokiu būdu patarti įstatymų leidėjui apie galimas baudžiamojo įstatymo korekcijas.

Darbo tikslas. Šio darbo tikslas yra aptarti kokia yra baudžiamosios politikos samprata, kas sudaro baudžiamąją politiką, formuoja bei daro įtaką baudžiamosios politikos kryptčiai. Taip pat šio darbo tikslas yra aptariamam laikotarpiu nuo 2010 metų iki 2021 metų, išanalizuoti

kokius baudžiamojo įstatymo pakeitimus atliko įstatymų leidėjas bausmių reguliavimo ir bausmės vykdymo atidėjimo srityse, kokie veiksniai nulėmė šių pakeitimų atlikimą, ko buvo siekiama atliekant juos.

Šiam tikslui yra keliami toliau išvardyti mokslinio tyrimo **uždaviniai**:

1. atskleisti kaip yra suprantama baudžiamosios politikos samprata, kas formuoja baudžiamąją politiką, kokie veiksniai daro įtaką baudžiamajai politikai;
2. išanalizuoti kokie baudžiamojo įstatymo pakeitimai buvo atlikti bausmių reguliavimo srityje, kas nulėmė šios pakeitimus bei kokio tikslo siekė įstatymų leidėjas priimdamas juos;
3. išnagrinėti kokie baudžiamojo įstatymo pakeitimai buvo atlikti bausmės vykdymo atidėjimo srityje, dėl kokių priežasčių šie pakeitimai buvo atliekami, kaip šie pakeitimai yra suvokiami teismų praktikoje bei moksliniuose darbuose;
4. nustatyti kokie pokyčiai įvyko bausmių reguliavimo bei bausmės vykdymo atidėjimo srityse 2010 – 2021 metais.

Darbo objektas. Atsižvelgiant į iškeltą tikslą bei uždavinius, šio darbo objektas yra nustatyti kokia yra baudžiamosios politikos samprata, kaip ji yra apibūdinama baudžiamosios teisės mokslininkų darbuose, kokie veiksniai daro įtaką baudžiamosios politikos formavimui. Taip pat darbe bus siekiama apžvelgti kokius baudžiamojo įstatymo pakeitimus bausmių reguliavimo bei bausmės vykdymo atidėjimo srityse atliko įstatymų leidėjas, analizuoti kokios priežastys galėjo nulemti šių pakeitimų atlikimą bei kokio tikslo siekė įstatymų leidėjas. Šiame darbe nebus analizuojami visi baudžiamosios politikos pakeitimai, kurie buvo atlikti aptariamam laikotarpiu, siekiant atlikti išsamią, o ne paviršutinišką pakeitimų analizę. Taip pat darbo autoriaus nuomone atlikti pakeitimai bausmių reguliavimo bei bausmės vykdymo atidėjimo srityse buvo pakankamai gausūs bei reikšmingi, šie pakeitimai turėjo reikšmės ir kitų baudžiamosios teisės įstatymų normų taikymui, todėl, manytina, yra reikalinga gilesnė jų analizė.

Atsižvelgiant į tai, magistro darbą sudaro trys esminės struktūrinės dalys. Pirmojoje darbo dalyje norint atskleisti, kokia yra baudžiamosios politikos samprata, analizuojama kaip ji yra suprantama mokslininkų darbuose, kas formuoja baudžiamąją politiką, kokie veiksniai daro įtaką baudžiamosios politikos formavimui bei aptariama kas dažniausiai yra laikoma baudžiamąja politika. Daug dėmesio skiriama būtent sampratos nustatymui, suvokimui kas yra laikoma baudžiamąja politika, siekiant išsiaiškinti ko skatinamas įstatymų leidėjas vykdo tam tikrus teisės norminių aktų pakeitimus. Antrojoje magistro darbo dalyje yra analizuojami

įstatymų leidėjo atlikti baudžiamojo įstatymo pakeitimai bausmių reguliavimo srityje 2010 – 2021 metais, aptariama kaip šie pakeitimai yra vertinami mokslininkų darbuose. Trečiojoje magistro darbo dalyje nagrinėjami įstatymų leidėjo atlikti baudžiamojo įstatymo pakeitimai bausmės vykdymo atidėjimo srityje 2010 – 2021 metais. Šioje darbo dalyje taip pat aptariama kaip atlikti pakeitimai yra taikomi bei aiškinami teismų praktikoje, apžvelgiama kokia yra baudžiamosios teisės mokslininkų pozicija.

Tyrimo metodai. Vienas iš metodų, kuris yra naudojamas šiame darbe yra loginis – analitinis metodas. Pasitelkiant šį metodą buvo atliekama norminių teisės aktų bei teismų praktikos analizė, siekiant nustatyti kokie baudžiamojo įstatymo pakeitimai buvo atliekami analizuojamu laikotarpiu, kokie išaiškinimai yra pateikiami teismų praktikoje. Šis metodas yra būtinas ne tik analizuojant baudžiamojo įstatymo normas, atliktų pakeitimų turinį, bet ir pateikiant tam tikras išvadas. Lyginamojo metodo pagalba lyginamos tos pačios baudžiamojo įstatymo normas skirtingos redakcijos, pastebimi tam tikri panašumai arba skirtumai vertinant su anksčiau galiojusiomis normomis. Šiame darbe taip pat yra naudojamas lingvistinis metodas, siekiant išsiaiškinti teisės aktuose bei mokslo darbuose vartojamų terminų prasmę, kadangi analizuojant baudžiamojo įstatymo normas, suvokiant jų prasmę yra atsižvelgiama į gramatikos, sintaksės ir kitas kalbos taisykles. Dar vienas metodas, kuris yra naudojamas darbe, tai istorinis metodas, jį panaudojant yra analizuojamos baudžiamojo įstatymo normas bausmių reguliavimo bei bausmės vykdymo atidėjimo srityse, kurios buvo keičiamos laikotarpiu nuo 2010 iki 2021 metų. Darbe taip pat buvo panaudotas sisteminės analizės metodas, pasitelkiant šį metodą buvo analizuojamos priežastys, kurios nulėmė įstatymų leidėjo siekį atlikti baudžiamojo įstatymo normų pakeitimus, aptariama kokių tikslų buvo siekiama. Pasitelkiant sisteminės analizės metodą yra vertinami atlikti baudžiamojo įstatymo normų kompleksiniai pakeitimai, kuriais remiantis keičiant kelias teisės akto normas buvo siekiama esminio, nuoseklaus tikslo.

Darbo originalumas. Nors tam tikroms baudžiamojo įstatymo naujovėms mokslinėse publikacijose yra skiriama dėmesio, tačiau kompleksinio baudžiamojo įstatymo normų vertinimo yra pasigendama. Turimomis žiniomis, yra vos keletas mokslinių darbų, kuriuose analizuojama ne pavieniai baudžiamojo įstatymo pakeitimai, jų galimas teigiamas arba neigiamas poveikis, o sistemiškai vertinamos baudžiamosios politikos naujovės, apžvelgiami priimami pakeitimai vertinant juos istoriškai. Todėl manytina, jog egzistuoja poreikis papildomai baudžiamosios politikos analizei apžvelgiamu laikotarpiu, koncentruojantis į

baudžiamosios politikos tendencijas bausmių reguliavimo bei bausmės vykdymo atidėjimo srityse.

Svarbiausi šaltiniai. Šio darbo objektas, tikslas, uždaviniai bei tyrimo metodika nulemia šio darbo šaltinių pasirinkimą. Galima išskirti keturias pagrindines šaltinių grupes: (1) Lietuvos Respublikos teisės aktai; (2) Lietuvos Respublikos teisės aktų aiškinamieji raštai; (3) Lietuvos mokslininkų bei autorių darbai; (4) teismų praktika.

Kadangi šiame magistro darbe itin daug dėmesio yra skiriama 2010 – 2021 metais baudžiamojo įstatymo atliktiems pakeitimams bausmių reguliavimo bei bausmės vykdymo atidėjimo srityse, analizuojamos anksčiau bei dabar galiojančios teisės aktų normos. Siekiant suvokti kokios priežastys nulėmė įstatymų leidėjo valią atlikti pakeitimus, yra analizuojami baudžiamojo įstatymo pakeitimų projektų aiškinamieji raštai, taip pat apžvelgiama kaip tam tikros teisės aktų normų nuostatos yra išaiškinamos teismų praktikoje.

Siekiant išanalizuoti baudžiamosios politikos sampratą, tam tikrų baudžiamojo įstatymo normų turinį, prasmę, daromą įtaką yra analizuojami Lietuvos autorių G. Švedo, V. Piesliako, A. Abramavičiaus, G. Sakalausko, S. Nikarto, S. Bikelio, J. Levon moksliniai darbai bei straipsniai.

1. BAUDŽIAMOJI POLITIKA *IN GENERE*

1.1. Baudžiamosios politikos samprata

Valstybė, siekdama apsaugoti asmenų laisves ir teises, visuomenės bei valstybės interesus, taiko įvairias atsakomybės ir prievartos priemones, iš kurių viena esminių – teisinė atsakomybė. Atsižvelgiant į įvairių interesų svarbą, reikšmę, grėsmę jų pažeidimui, valstybė gali nustatyti įvairias teisinės atsakomybės rūšis, t.y. konstitucinę, civilinę, administracinę, drausminę, o taip pat ir baudžiamąją atsakomybę. Žala asmens garbei ir orumui, nuosavybei gali būti atlyginama pritaikant civilinės, darbo ar administracinės teisės priemones, kuomet šios priemonės nėra pakankamos užtikrinti asmens, visuomenės ar valstybės interesų apsaugą, įstatymų leidėjas pasitelkia baudžiamosios teisės priemones. Pažymėtina, jog baudžiamoji atsakomybė yra radikaliausia, griežčiausia atsakomybės rūšis, todėl įstatymų leidėjas itin išimtiniais atvejais nustato būtent šios atsakomybės formą už padarytus tik pačius pavojingiausius teisės pažeidimus – nusikalstamas veikas. Šis įvairių teisinės atsakomybės rūšių skirstymas yra itin reikšmingas, kadangi leidžia užtikrinti taikomos teisinės atsakomybės griežtumo atitiktį proporcingumo principui, t.y. užtikrinama, jog taikoma teisinė atsakomybė būtų proporcinga padaryto pažeidimo sunkumui, pažeistų interesų bei vertybių reikšmei. Taip pat yra užtikrinami kiti principai, tokie kaip teisingumo, protingumo, ekonomiškumo, teisėtų lūkesčių, kadangi valstybė taiko baudžiamąją atsakomybę, kaip griežčiausią prievartos priemonę, tik už pačius sunkiausius teisėto elgesio pažeidimus.

Doktrinoje pasisakoma, jog baudžiamoji politika, būdama sudedamąja valstybės vidaus socialinės politikos dalimi, turi apsaugoti individo, visuomenės ir valstybės egzistavimo sąlygas ir tvarką nuo pavojingiausio elgesio – nusikalstamų veikų ir tuo pačiu nusikalstamumo (Švedas, 2006, p. 17). Taigi, valstybė, o būtent įstatymų leidėjas, imasi visų priemonių, jog užtikrintu ne tik pavienių asmenų, bet ir visos visuomenės, valstybės teisėtų interesų apsaugą.

Šiam tikslui yra panaudojamos įvairios priemonės, kuriomis yra siekiama suvaldyti valstybėje egzistuojantį nusikalstamumą. 2015 m. gegužės 7 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu patvirtinta Viešojo saugumo plėtros 2015 – 2025 metų programa (toliau – Programa) (Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. gegužės 7 d. nutarimas...). Programoje iškeltas strateginis tikslas – siekti, kad Lietuvos Respublika taptų saugesne valstybe, šį strateginį tikslą ketinama pasiekti per Programoje numatytą dešimties metų laikotarpį. Siekiant pasiekti numatytą strateginį tikslą, Programoje yra iškelti šeši tarpiniai tikslai, šie tikslai yra susiję su

skirtingomis, valstybės saugumui užtikrinti būtinomis, sritimis. Programoje be visų kitų apžvelgiamų, įtaką Programoje iškeltiems tikslams darančių veiksmų, didelis dėmesys skiriamas viešajam saugumui. Programoje taip pat skiriamas dėmesys latentinio nusikalstamumo problematikai, analizuojamos priežastys, kuriomis yra bandoma paaiškinti dėl kokių priežasčių nusikalstamos veikos nėra registruojamos, dėl kokių priežasčių asmenys, kurie yra nukentėję nuo nusikalstamų veikų, nesikreipia į teisėsaugos institucijas ir už šių nusikalstamų veikų padarymą asmenims nėra pritaikomos baudžiamosios teisės nubaudo priemonės.

Teisės doktrinoje įvairūs autoriai pateikia skirtingus baudžiamosios politikos apibūdinimus. Štai pavyzdžiui G. Švedas nurodo, jog Lietuvoje baudžiamoji politika suprantama siaurąja prasme, per baudžiamosios justicijos, apimančios tiek baudžiamųjų įstatymų kūrimą, tiek jų taikymą, prizmę (Švedas, 2006, p. 24). Autorius nurodo, jog baudžiamosios politikos pagrindą sudaro baudžiamasis įstatymas, kuris nustato baudžiamosios atsakomybės ribas ir sąlygas, apibrėžia nusikalstamų veikų ratą ir numato teises pasekmes už jų padarymą – bausmes, baudžiamojo ir auklėjamojo poveikio priemones (Švedas, 2006, p. 24). Manytina, kad autorius pateikiamą baudžiamosios politikos apibūdinimą galima suprasti kaip valstybės reakciją į šalyje vyraujančią nusikalstamumą, siekį užtikrinti svarbiausių visuomenės ir valstybės egzistavimui reikšmę turinčių vertybių apsaugą, pasitelkiant baudžiamosios teisės priemones, o šiam tikslui įstatymų leidėjas apibrėžia baudžiamuosiuose įstatymuose veikų ratą, kurios yra laikomos nusikalstamos bei nustato įvairias bausmes bei baudžiamojo poveikio priemones už šių veikų padarymą – pasikėsinimą į svarbiausias vertybes.

Yra autorių, kurie baudžiamosios politikos apibūdinimą sieja su žodžio „baudžiamoji“ kilme ir raida, nurodydami, jog baudžiamąją politiką laikomi įstatymų leidėjo ir vykdomosios valdžios sprendimai, susiję su asmenų baudimu už nusikalstamas veikas, taigi, pirmiausia, iš šios sampratos yra eliminuojama su baudžiamuoju įstatymu nesusijusi nusikalstamų veikų prevencija ir kontrolė (Sakalauskas et al., 2012 p. 13). Antra, baudžiamajai teisei lygiagretūs teisiniai procesiniai dalykai baudžiamosios politikos dalimi laikomi tiek, kiek jie tiesiogiai susiję su asmens baudimo elementais, o ne savarankiškais procesiniais sprendimais (Sakalauskas et al., 2012 p. 13). Galiausiai, bausmių taikymo praktika ir teisėsaugos institucijų veikla laikoma baudžiamosios politikos rezultatu, išraiška bei iliustracija, bet ne baudžiamosios politikos dalimi (Sakalauskas et al., 2012 p. 13). Taigi, autorius aiškindamas

baudžiamosios politikos sampratą siekia ją paaiškinti remdamasis etimologine žodžio „baudžiamoji“ prasme nurodydamas, jog baudžiamosios politikos samprata susideda iš kelių pagrindinių veiksnių, tokių kaip įstatymų leidėjo veikla, kuri yra susijusi su nusikalstamas veikas padariusių asmenų nubaudimu, su baudžiamąją teise susiję kiti teisiniai procesai baudžiamajai politikai įtaką daro tik tiek, kiek jie yra susiję su nubaudimo funkcijos vykdymu, o taip pat pabrėžiama, jog praktinis baudžiamosios politikos taikymas, tai yra Lietuvos Respublikos teismų bei institucijų veikla, yra laikytinas tik baudžiamosios politikos išraiška, bet ne pačios baudžiamosios politikos formavimu.

Taip pat yra autorių, kurie baudžiamąją politiką apibrėžia kaip valstybės kovos su nusikalstamumu formas ir metodus, siejant su baudžiamųjų įstatymų priėmimu, keitimu ir jų vykdymu (Piesliakas, 1999, p. 55). A. Dziegoraitis baudžiamąją politiką aiškina kaip valstybės požiūrį į galiojančius baudžiamuosius įstatymus, jų santykį su kitomis poveikio žmonėms priemonėmis ir būdais, galiojančių baudžiamųjų įstatymų reformavimo mechanizmą, skiriamas bausmes ir kitas baudžiamojo poveikio priemones, bausmių vykdymo procedūras ir t. t. (Dziegoraitis. 2002 cituota Sakalauskas *et al.*, 2012 p. 11). Skirtingai nuo anksčiau darbe paminėtų autorių, šie autoriai baudžiamąją politiką aiškina ne tik kaip valstybės vykdomą svarbiausių vertybių apsaugą, įstatymų leidėjo vykdomų funkcijų prizmę – baudžiamaisiais įstatymais apibrėžiant nusikalstamas veikas, nustatant atitinkamas bausmes ir poveikio priemones už šių veikų padarymą, apibrėžiant procesines priemones, kurios yra taikomos asmenų, padariusių nusikalstamas veikas, atžvilgiu, bet ir kaip baudžiamųjų įstatymų vykdymą, t.y. teismų vykdomą baudžiamųjų įstatymų taikymą.

Šio darbo autoriaus nuomone baudžiamąją politiką galima apibrėžti kaip valstybės, o taip pat įstatymų leidėjo reakciją į valstybėje paplitusias ar plintančias nusikalstamas veikas, apibrėžiant šių nusikalstamų veikų ratą, nurodant kokiais veiksmais šios nusikalstamos veikos yra įvykdomos, nustatant bausmes ir poveikio priemones asmenims, kurie padaro šias nusikalstamas veikas. Taip pat manytina, jog valstybės baudžiamajai politikai poveikį daro ir baudžiamųjų įstatymų vykdymą atliekančios institucijos, iš kurių, manytina, jog didžiausią poveikį daro teismai, kadangi būtent teismai taiko baudžiamuosius įstatymus, o jų poveikis baudžiamajai politikai pasireiškia taikant vienus baudžiamuosius įstatymus dažniau, o kitus rečiau. Tačiau baudžiamųjų įstatymų taikymo dažnumui esminę reikšmę gali turėti kelios priežastys, viena iš jų, tai šių nusikalstamų veikų paplitimas. Baudžiamasis įstatymas numato atsakomybę asmenims už tam tikras veikas, kurios yra itin retai padaromos, pavyzdžiui

genocidas, manytina, jog šios nusikalstamos veikos įtraukimas į baudžiamąjį įstatymą yra itin svarbus ir turintis prevencinę funkciją, tačiau negalima tikėtis, jog baudžiamosios atsakomybės už šios nusikalstamos veikos padarymą taikymas yra paplitęs. Taip pat už kai kurias nusikalstamas veikas baudžiamosios atsakomybės taikymas yra itin paplitęs, tačiau tam įtaką daro šios nusikalstamos veikos atlikimo paplitimas visuomenėje. Teismų veikla taikant baudžiamuosius įstatymus padeda įstatymų leidėjui įvertinti baudžiamųjų įstatymų tobulinimo poreikį, atlikti tam tikrus pakeitimus, siekiant, jog jų taikymas būtų efektyvesnis bei užtikrintu esminį tikslą – svarbiausių individo, visuomenės ir valstybės vertybių apsaugą.

1.2. Baudžiamąją politiką formuojantys veiksniai

Pažymėtina, jog baudžiamąją politiką formuoja ne tik valstybės leidžiamoji, vykdomoji ir teisminė valdžios, didelę įtaką baudžiamosios politikos formavimui turi ir kiti veiksniai. Teisės doktrinoje yra išskiriami šie svarbiausi veiksniai: nusikalstamumo būklė, dinamika, lygis ir struktūra; parlamentarų politinės, teisinės ir dorovinės nuostatos; konstitucinės normos ir principai, o taip pat ir Konstitucinio Teismo nutarimai baudžiamosios teisės klausimais; teisėsaugos institucijų ir teismų veikla; baudžiamosios teisės ir kriminologijos mokslas; žiniasklaida bei viešoji nuomonė (Švedas, 2006, p. 44). Manytina, jog paminėti veiksniai nėra vienodai svarbūs baudžiamosios politikos formavimui, tačiau didesnę ar mažesnę įtaką daro jie visi, kadangi formuoja įstatymų leidėjo nuomonę įgyvendinant įstatymų leidybos teisę, baudžiamuosius įstatymus tobulinant, keičiant, įtraukiant į nusikalstamų veikų ratą naujas veikas bei panaikinant jau esamas, tačiau nebeaktualias.

Nusikalstamumas gali būti apibrėžiamas kaip socialinis elgesys, gyvenimo reiškinys, egzistuojantis visuomenėje, kuriam valstybė daro poveikį baudžiamosios teisės priemonėmis. Kontroliuodama nusikalstamumą, valstybė siekia užtikrinti svarbiausių individui, visuomenei ir valstybei interesų apsaugą. Nusikalstamumas pasireiškia kaip konkretaus asmens poelgis, kuomet yra padaroma pavojinga veika, kėsiantis į svarbiausius gėrius, o šie bei jų apsauga yra įtvirtinami baudžiamuosiuose įstatymuose. Paminėtina, jog nusikalstamumas, t.y. padaromos įvairios nusikalstamos veikos, yra kintantis reiškinys, kintant visuomenei, individų elgesiui, modernėjant turimiems ištekliams, kinta ir valstybėje padaromos nusikalstamos veikos. Dėl šios priežasties, manytina, įstatymų leidėjas turi atsižvelgti į nusikalstamumo paplitimą kriminalizuojant ir dekriminalizuojant tam tikras padaromas veikas. Doktrinoje

akcentuojama, jog nusikalstamumą lemia visuomenės ir valstybės socialinė, demografinė, ekonominė, teisinė, politinė bei moralinė situacija, nuo kurios raidos priklauso ir nusikalstamumo ateitis (Švedas, 2006, p. 45). Taigi, darytina išvada, jog nusikalstamumo kaitai įtaką daro itin daug veiksnių, kurie yra tarpusavyje susiję, o nusikalstamumas valstybėje yra vienas esminių veiksnių, kuris daro įtaką įstatymų leidėjui formuojant baudžiamąją politiką.

Baudžiamosios politikos formavimui įtaką daro ir parlamentarų politinės bei teisinės pažiūros. Būtent parlamentas, t.y. įstatymų leidėjai, formuoja baudžiamąją politiką valstybėje, parlamento nariai priima arba panaikina, tobulina jau egzistuojančius baudžiamuosius įstatymus, todėl neabejotina, jog jų politinės, teisinės pažiūros turi didelę reikšmę valstybės vykdomai baudžiamajai politikai. Manytina, jog nemažą poveikį parlamento nariams daro ir jų rinkėjai, išrinkdami parlamento narius rinkėjai renkasi tuos asmenis, kurių išsakomos idėjos panašiausios į jų asmenines, o per politines kampanijas duotus pažadus parlamento nariai linkę vykdyti arba bent jau pasinaudodami įstatymų leidybos teise pasiūlyti tam tikrus baudžiamojo įstatymo patobulinimus, siekdami, jog ir ateinančioms kadencijoms gautų rinkėjų pasitikėjimą bei balsus. Doktrinoje taip pat nurodoma, jog didelę įtaką parlamento nariams, vykdančioms baudžiamosios politikos formavimą, daro ir jų vidinės, dorovinės pažiūros, minima, jog tokių socialinių problemų kaip prostitucijos, azartinių lošimų, narkotikų vartojimo, transporto priemonės vairavimo neblaiviam ir panašias problemas, dažniausiai tikintys pralementai siūlo uždrausti, nustatyti itin griežtas bausmes už šių veikų padarymą (Švedas, 2006, p. 52). Taip pat, manytina, jog parlamento narių veiklai formuojant baudžiamąją politiką įtaką daro ir asmeninės patirtys, įsitikinimai, jog už vienas ar kitas veikas turi būti nustatoma griežtesnė atsakomybė, siekiant, jog baudžiamasis įstatymas atliktų prevencinę funkciją visuomenės nariams, baustų asmenys, kurie ryžtasi nusikalstamos veikos padarymui, užtikrintų, jų manymu, efektyvesnę baudžiamuoju įstatymu saugomų vertybių apsaugą.

Dar vienas veiksnys, formuojantis valstybės baudžiamąją politiką, tai Lietuvos Respublikos Konstitucija (toliau – Konstitucija) bei Konstitucinio Teismo priimti nutarimai baudžiamosios teisės srityje. Konstitucija yra aukščiausias, svarbiausias teisės aktas, visos valstybėje egzistuojančios teisės normos privalo neprieštarauti Konstitucijai, tad ji formuoja visą valstybėje egzistuojančią teisinę sistemą, o taip pat ir valstybės vykdomą baudžiamąją politiką, apibrėžia įstatymų leidėjo veiklą, kadangi priimant įstatymus turi būti paisoma Konstitucijoje įtvirtintų normų bei principų. Tiesa, Konstitucijoje pateikiamos normos yra itin bendro pobūdžio, nustatančios pamatines taisykles, todėl Konstitucinis Teismas yra ta

institucija, kuri išaiškina šias pamatines normas, atlieka prevencijos ir kontrolės funkcijas, siekiant, jog teisės aktai būtų suderinti, neprieštarautų Konstitucijos normoms, esant prieštaravimui, teisės normos yra keičiamos, panaikinamos. Doktrinoje taip pat teigiama, jog konstitucinių normų ir principų prioritetas bei viršenybė baudžiamosios teisės normų atžvilgiu suponuoja įstatymų leidėjo bei asmens, taikančio normą, pareigą jų laikytis, verčia nenukrypti nuo Konstitucijos reikalavimų baudžiamosios teisėkūros ir baudžiamųjų įstatymų taikymo srityje (Abramavičius, Jarašiūnas, 2004, p. 12).

Kaip jau buvo minėta, baudžiamajai politikai didelę įtaką daro ne tik Konstitucija, bet ir Konstitucinio Teismo nutarimai, kuriuose yra išaiškintas konstitucinių normų turinys, atliekama prevencinė funkcija bei užtikrinama teisės normų atitiktis Konstitucijai. Konstitucinis Teismas yra pasisakęs, jog Konstitucijos 31 straipsnio 4 dalis, pagal kurią bausmė gali būti skiriama ar taikoma tik remiantis įstatymu, *inter alia* reiškia, kad pagal Konstituciją įstatymų leidėjas turi pareigą įstatymu nustatyti, kokios veikos yra nusikalstamos, taip pat baudžiamąją atsakomybę už tokias veikas (Konstitucinio Teismo 2003 m. birželio 10 d. nutarimas). Nustatydamas, kokios veikos yra nusikalstamos, taip pat baudžiamąją atsakomybę už jas, jis yra saistomas Konstitucijoje įtvirtinto prigimtinio teisingumo ir proporcingumo principų, kitų teisinės valstybės reikalavimų (Konstitucinio Teismo 2003 m. birželio 10 d. nutarimas). Pagal Konstituciją įstatymų leidėjas baudžiamajame įstatyme nusikalstamomis gali įvardyti tik tas veikas, kurios yra iš tikrųjų pavojingos ir kuriomis daroma didelė žala asmens, visuomenės ir valstybės interesams (Konstitucinio Teismo 2003 m. birželio 10 d. nutarimas). Šiame nutarime Konstitucinis Teismas pabrėžė, jog įstatymų leidėjas, vykdydamas baudžiamąją politiką, privalo atsižvelgti į Konstitucijos normas ir principus, užtikrinti, jog baudžiamojo įstatymo normos jų nepažeistų. Taip pat šiame nutarime Konstitucinis Teismas pabrėžė, jog įtraukiant į baudžiamąjį įstatymą naujas nusikalstamas veikas, t.y. kriminalizuojant veikas, kurios anksčiau nebuvo laikomos tokiomis, privalo užtikrinti, jog tos veikos iš tikrųjų pavojingos, jomis turi būti daroma didelė žala svarbiausioms saugomoms vertybėms. Taip pat pabrėžė, jog bausmė gali būti skiriama tik įstatymu, atsakomybė už nusikalstamas veikas turi atitikti teisingumo ir proporcingumo principus. Kitame nutarime Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, jog Konstitucijos preambulėje tarp svarbiausių Lietuvos siekių yra įrašytas siekimas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės (Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas). Baudžiamosios teisės požiūriu tai reiškia, kad siekiama sukurti tokią visuomenę, kuri yra

pakankamai laisva ir saugi nuo nusikalstamų veiksmų (Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas). Negalima teigti, kad visuomenė yra teisinga ir humaniška, jeigu nusikaltėliai gali elgtis laisviau negu žmonės, kurie laikosi įstatymų reikalavimų (Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas).. Kiekvienoje baudžiamojoje byloje teismas, individualizuodamas nuteistajam skiriamą bausmę, atsižvelgia į nusikaltimo pobūdį, jo pavojingumo laipsnį, kaltininko asmenybę ir kitas bylos aplinkybes (Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas). Šiame nutarime Konstitucinis Teismas pabrėžė, jog įstatymų leidėjas, formuodamas baudžiamąją politiką, privalo siekti, jog būtų užtikrinama svarbiausių individui, visuomenei ir valstybei vertybių apsauga. Taip pat nurodė, jog baudžiamieji įstatymai atlieka tiek prevencinę funkciją, kadangi remiantis jais yra siekiama sukurti visuomenę, kuri yra saugi nuo nusikalstamų veikų, t.y. užtikrinti, jog visuomenėje nebevyrautų nusikalstamumas, būtų užtikrinama svarbiausių gėrių apsauga, tiek atlikti nubaudymo funkciją, kuri yra pasiekama taikant bausmes ir baudžiamojo poveikio priemones asmenims, padariusiems nusikalstamas veikas. Konstitucinis Teismas taip pat pažymėjo, jog teismai privalo itin apdairiai taikyti baudžiamuosius įstatymus, atsižvelgti į visas bylai reikšmingas aplinkybes, atliktos nusikalstamos veikos pobūdį, pavojingumo pobūdį, kaltininko asmenybę ir remiantis visomis išnagrinėtomis aplinkybėmis individualizuoti bei tinkamai pritaikyti baudžiamąjį įstatymą. Tokiu būdu nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui skiriama bausmė yra ne tik individualizuojama, bet ir užtikrinamas pamatinis Konstitucijos bei baudžiamosios teisės principas – teisingumo principas. Taigi, tiek Konstitucija, tiek Konstitucinis Teismas daro itin didelę įtaką formuojant valstybės baudžiamąją politiką, kadangi, įstatymų leidėjas, priimdamas naujus bei tobulindamas esamus baudžiamuosius įstatymus, yra įpareigotas įvertinti jų atitiktį Konstitucijos normoms ir principams. Konstitucinis Teismas, vykdydamas prevencinę ir kontrolės funkcijas užtikrina, jog priimami bei tobulinami baudžiamieji įstatymai būtų suderinami su Konstitucijos nuostatomis, o esant prieštaroms užtikrina, jog šie baudžiamieji įstatymai nebebūtų taikomi.

Ne mažiau svarbus veiksnys, kuris formuoja valstybės baudžiamąją politiką, yra tarptautinės teisės normos. Neišvengiama, jog pasauliui tampant globaliu, žmonėms nuolatos keliaujant, verslams plečiantis bei vykdamt veiklą keliose valstybėse, taip pat egzistuojant galimybei vykdyti bankinius pavedimus į bet kurią pasaulio valstybę, plinta ir nusikalstamų veikų atlikimo mastas. Taip pat nusikalstamos veikos, savo esme ir pavojingumu, tampa svarbios ne tik vienai valstybei, bet ir daugeliui jų, pavyzdžiui tokios nusikalstamos veikos

kaip terorizmas, prekyba žmonėmis, pinigų plovimas ir panašiai. Dėl šių priežasčių atsirado poreikis tarptautiniams teisės aktams, kurie palengvintų valstybių tarpusavio bendradarbiavimą, teisinės pagalbos teikimą, apibrėžtų nusikalstamų veikų, kurios yra pavojingos bendrai visoms, o ne pavienėms valstybėms, ratą. Konstitucijos 138 straipsnio 3 dalyje yra įtvirtinta nuostata, jog tarptautinės sutartys, kurias ratifikavo Lietuvos Respublikos Seimas, yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992). Šios nuostatos įtvirtinimas Konstitucijoje suponuoja, jog tarptautiniai Lietuvos Respublikos įsipareigojimai neišvengiamai daro įtaką valstybės vykdomai baudžiamajai politikai. Konstitucinis Teismas taip pat yra pažymėjęs, jog sava valia priimtų tarptautinių įsipareigojimų laikymasis, pagarba visuotinai pripažintiems tarptautinės teisės principams (taip pat ir principui *pacta sunt servanda*), yra atkurtos nepriklausomos Lietuvos valstybės teisinė tradicija ir konstitucinis principas (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas). Tad neabejotina tarptautinių sutarčių įtaka valstybės vykdomai baudžiamajai politikai, tarptautinių įsipareigojimų laikymasis yra paremtas pamatiniais teisės principais, o tarptautinių sutarčių nuostatų taikymą įstatymų leidėjas įtvirtina baudžiamajame įstatyme.

Nemažiau svarbų vaidmenį formuojant baudžiamąją politiką atlieka teismai bei teisės saugos institucijos. Nors baudžiamųjų įstatymų normas priima, panaikina bei koreguoja įstatymų leidėjas, tačiau baudžiamųjų įstatymų taikymo funkcijas atlieka teisės saugos institucijos bei teismai. Todėl taikydami baudžiamuosius įstatymus teismai ir teisės saugos institucijos sufleruoja įstatymų leidėjui apie tam tikrų įstatymų normų netobulumą, sudėtingą jų taikymą praktikoje. Tiesa, pasitaiko atveju, kuomet tiek teismai, tiek teisės saugos institucijos nukrypsta nuo įstatymų normų, pažodinio jų aiškinimo. Doktrinoje pasisakoma, jog teisinėmis teisės saugos institucijų ir teismų praktikos nukrypimų nuo įstatymų leidėjo valios priežastimis būna nepakankamai tikslus baudžiamosios įstatymo normos turinys arba formuluotė, dėl kurių atsiranda jos aiškinimo skirtumų arba baudžiamosios įstatymo normos turinio „nepriimanti“ teisėjų, o taip pat ir kitų pareigūnų, teisinė sąmonė, arba teismų darbo brokas (Švedas, 2006, p. 62-63). Siekiant išvengti pernelyg skirtingo teisės normų aiškinimo, norint vienodinti praktiką tam, kad būtų užtikrinamas teisėtų lūkesčių principas, įstatymų leidėjas Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 23 straipsnio 2 dalyje įtvirtino nuostatą, jog Lietuvos Aukščiausiasis Teismas formuoja vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką aiškinant ir taikant įstatymus ir kitus teisės aktus (Lietuvos Respublikos teismų įstatymas, 1994). Paminėtina, jog įstatyme taip pat įtvirtinama, kad į Kasacinio teismo praktiką turi atsižvelgti

ne tik bendrosios kompetencijos teismai, bet ir valstybės institucijos, kiti asmenys, kurie taiko teisės normas. Taigi, įstatymų leidėjas, siekdamas suvienodinti įstatymų taikymą, praktikos formavimą, patikėjo šią funkciją atlikti kasaciniam teismui, o šis tai atlieka priimdamas nutartis, leisdamas teismų praktikos apžvalgas. Teisės taikymas yra viena iš sudedamųjų baudžiamosios politikos sričių, o teisę taiko ne kas kitas kaip teismai bei teisėsaugos institucijos, todėl, manytina, reikšmingai daro įtaką įstatymų leidėjui patardami kurios įstatymų nuostatos yra nebetinkamos taikyti, kurių nuostatų taikymas praktikoje yra itin sudėtingas.

Baudžiamosios politikos formavimui, manytina, taip pat įtaką daro valstybės ekonominės galimybės, žmogiškieji resursai. Valstybė, turėdama pakankamai ekonominių ir žmogiškųjų resursų, gali užtikrinti kokybiškesnę ir efektyvesnę baudžiamosios politikos tikslų įgyvendinimą, tam įtaką daro galimybė užtikrinti pakankamą teisėjų bei teisėsaugos institucijų darbuotojų bei pareigūnų kiekį, jų nuolatinį kvalifikacijos kėlimą, tobulėjimą. Šie faktoriai, nors ir tiesiogiai neprisideda prie baudžiamosios politikos formavimo, bet užtikrina efektyvesnę jos įgyvendinimą praktikoje.

Baudžiamosios teisės ir kriminologijos mokslai taip pat daro įtaką baudžiamosios politikos formavimui. Baudžiamosios teisės mokslas analizuoja nusikalstamas veikas, bausmes bei susijusius klausimus, o kriminologijos mokslas analizuoja nusikalstamų veikų bei nusikalstamumo bendrai priežastis, nusikalstamas veikas atlikusių asmenų asmenybes, aplinkybes, kurios gali turėti įtakos nusikalstamų veikų atlikimui. Įstatymų leidėjas, siekdamas sistemiškai, darniai bei ekonomiškai įgyvendinti baudžiamosios politikos tikslus, turėtų atsižvelgti į teisės mokslininkų pasiūlymus, remtis išvalgomis, kurios yra pateikiamos moksliniuose darbuose. Tiesa, verta paminėti, jog tai yra siekiamybė, deja, praktikoje ne visados įgyvendinama, tačiau turinti reikšmę kokybiškam valstybės formuojamos baudžiamosios politikos tikslų formulavimui.

Įtaką baudžiamosios politikos formavimui taip pat daro žiniasklaida ir viešoji piliečių nuomonė, ši įtaka, nors ir daroma netiesiogiai, bet yra reikšminga. Dažnu atveju politikai, prieš rinkimus, bendrauja su potencialiais rinkėjais, įsiklauso į jų nuomonę bei atsižvelgia į ją vykdydami įstatymų leidybos funkciją. Doktrinoje pasisakoma, jog teisėtas visuomeninių grupių bei žiniasklaidos „spaudimas“ įstatymų leidėjui priimti, pakeisti arba papildyti įstatymą yra pilietinės visuomenės požymis, rodantis jos brandą (Švedas, 2006, p. 73). Pritartina šiam teiginiui, kadangi tik brandi, besidominti gyvenimo realijomis, siekianti valstybės gerovės

visuomenė yra pajėgi pastebėti baudžiamojo įstatymo spragas, ryžtis ir įtikinti įstatymų leidėją, jog baudžiamojo įstatymo tobulinimo poreikis egzistuoja, siekiant efektyvios svarbiausių interesų apsaugos.

1.3. Baudžiamosios politikos turinys

Teisės teorijoje dažniausiai yra laikomasi pozicijos, jog baudžiamosios politikos turinį sudaro nusikalstamų veikų kriminalizavimas ir dekriminalizavimas bei penalizacija ir depenalizacija. Šios įstatymų leidėjo vykdomos funkcijos tarpusavyje susijusios, kadangi vykdant kriminalizaciją, paraleliai įstatymų leidėjas turi vykdyti ir penalizaciją, bei vykdant dekriminalizavimą, įstatymų leidėjas turi depenalizuoti bausmes ar baudžiamojo poveikio priemones, kurių taikymas prarado prasmę.

Kriminalizacijos poreikis pasireiškia plėtojantis visuomeniniams santykiams, atsirandant nusikalstamos veikoms, kurios anksčiau nebuvo laikomos pavojingomis, tačiau dėl savo prigimties, turinio tokiomis tampa, tad įstatymų leidėjui tenka pareiga pripažinti jas darančiomis grėsmę svarbiausiems individo, visuomenės ir valstybės interesams bei įtraukti jas į baudžiamąjį įstatymą. Atitinkamai dekriminalizavimu yra laikomas anksčiau pripažįstamų nusikalstamomis, tačiau praradusių pavojingumo pobūdį, veikų išbraukimas iš baudžiamojo įstatymo normų.

Kriminalizavimas savo esme yra tam tikras asmens teisių apribojimas, kadangi nustatomas naujasis elgesio standartas, kuris lemia, jog veika, kuri anksčiau buvo leidžiama, už jos atlikimą nebuvo taikomos jokios neigiamos poveikio priemonės, tampa nusikalstama, tad jos atlikimas užtraukia baudžiamąją atsakomybę veiką padariusiam asmeniui. Šis veiksmų laisvės apribojimas negali ir neturi būti nepagrįstas, įstatymų leidėjas privalo remtis aiškiais kriterijais, kurie pagrįstų veikos pavojingumą, jos grėsmę svarbiausiems interesams bei poreikį taikyti baudžiamosios teisės priemones jų apsaugai.

Tam, jog tik būtinos pripažinti nusikalstamomis veikos būtų kriminalizuojamos, yra išskiriami keli kriminalizavimo kriterijai. Doktrinoje nurodoma, jog, pirmiausia, turi būti atsižvelgiama į veikos pavojingumą, baudžiamoji teisė, kuri už draudimo pažeidimą nustato griežčiausią atsakomybę, turi būti orientuota tik į tokį elgesį, kurio pavojingumas asmens, visuomenės ar valstybės egzistencijai nekelia jokių abejonių, pavyzdžiui, nužudymas, išžaginimas, plėšimas, vagystė ir panašios veikos, kurios baudžiamosios teisės teorijoje

įvardijamos kaip „blogis savaime“ (*mala en se*) (Švedas, 2012, p. 16). Sutiktina su tokio kriterijaus nustatymu, kadangi veikos įtraukimas į baudžiamąjį įstatymą savaime yra laisvės apribojimas, atitinkamo elgesio standarto nustatymas, tad nepagrįstas veikų įtraukimas į baudžiamojo įstatymo normų sąrašą pažeistų asmens veiksmų laisvės principą, būtų neproporcingas ir netikslingas ribojimas. Tad įstatymų leidėjas, siekdamas pripažinti tam tikrą veiką nusikalstama, turėtų pagrįsti jos pavojingumą, keliamą grėsmę svarbiausiems asmens, visuomenės ir valstybės interesams, poreikį užtikrinti šių interesų apsaugą pasitelkiant būtent griežčiausias - baudžiamosios teisės priemones.

Antrasis kriterijus, kuris yra išskiriamas doktrinoje, tai *ultima ratio* principas, nurodant, jog nepageidaujamo elgesio draudimas baudžiamojoje teisėje galimas tik tuo atveju, kai jis neturi alternatyvių poveikio priemonių kitose teisės šakose (pavyzdžiui, drausminė, civilinė, administracinė atsakomybė ir pan.), antraip galima sukurti „kriminalinę visuomenę“, kurioje pati nusikalstama veika bus labai nuvertinta (Švedas, 2012, p. 18). Doktrinoje taip pat teigiama, jog *ultima ratio* principas pirmiausia iškelia tam tikrus racionalius reikalavimus pripažįstant veikas nusikalstamomis ir reiškiasi kaip suvokimas, kad legitimus kriminalizavimo aktas turi būti pagrįstas ne tik vertinamo elgesio pavojingumu ir ginamo teisinio gėrio svarba, bet ir baudžiamosios atsakomybės būtinumu, efektyvumu ir ekonominiu tikslingumu (Fedosiuk, 2012, p. 722). Šio principo taikymas užtikrina, jog nebūtų iškraipoma baudžiamosios teisės esmė, t.y. baudžiamosios teisės priemonės, kaip griežčiausios teisinės atsakomybės priemonės, turi būti taikomas tik už tokias veikas, kurios yra pavojingiausios, keliančios grėsmę svarbiausių gėrių apsaugai, o jų grėsmė šių gėrių apsaugai yra neabejotina. Tačiau *ultima ratio* principas nereiškia, jog baudžiamoji teisė turi būti pasitelkiama tik tuo atveju, kai kitų teisės šakų taikomos priemonės nedavė jokių teigiamų rezultatų, priešingai, taikant tiek baudžiamosios, tiek kitų teisės šakų priemones gali būti pasiekiami pozityvių rezultatų (Švedas, 2006, p. 28). Taigi, darytina išvada, jog nors ir baudžiamosios teisės priemonės gali būti taikomos tik pačių pavojingiausių veikų atžvilgiu, bet taikant jas kartu su kitose teisės šakose įtvirtintomis priemonėmis, galima pasiekti norimų rezultatų, t.y. užtikrinti svarbiausių vertybių apsaugą, pašalinti nepageidaujamą elgesį, kuris egzistuoja visuomenėje arba bent jau sumažinti jo mastą.

Trečiasis kriterijus, kuris yra išskiriamas doktrinoje, tai veikos paplitimas, nurodant, jog kriminalizuojamos veikos paplitimas negali būti nei itin retas, nei labai dažnas (Švedas, 2012, p. 19). Kriminalizuojant veikas, kurios yra itin paplitusios visuomenėje, būtų paneigiama

baudžiamosios teisės esmė, jog baudžiamajame įstatyme nurodomos tik pačios pavojingiausios, didžiausią grėsmę keliančios veikos. Taip pat itin paplitusių veikų kriminalizavimas galimai sukurtų „kriminalinę visuomenę“, kurioje dažnas individas būtų laikomas nusikaltusiu. Pernelyg paplitusių veikų kriminalizavimas priverstų visuomenę, galimai, abejoti baudžiamajame įstatyme jau įtvirtintų nusikalstamų veikų pavojingumu bei sumenkintų baudžiamosios teisės autoritetą visuomenėje. Manytina, jog baudžiamąjį įstatymą diskredituotų ir pernelyg retai padaromų veikų įtraukimas į nusikalstamų veikų sąrašą. Tačiau tai nereiškia, jog tokios itin retai padaromos nusikalstamos veikos kaip genocidas, terorizmas, turi būti pašalinamos iš nusikalstamų veikų sąrašo. Kaip jau buvo paminėta šiame darbe, šių nusikalstamų veikų įtraukimas į baudžiamąjį įstatymą atlieka prevencinę funkciją, užtikrina, jog šios, itin pavojingos, nusikalstamos veikos nebūtų atliekamos.

Ketvirtasis kriterijus, į kurį turi būti atsižvelgiama kriminalizuojant veikas, tai baudžiamosios teisės funkcionavimo sritis ir ribos, t.y. baudžiamoji teisė, kaip ir kiekvienas socialinis institutas, gali funkcionuoti tik tam tikrų santykių srityje ir neviršijant tam tikrų ribų, o jas peržengus galimas netgi neigiamas rezultatas (Švedas, 2012, p. 20). Tam tikros visuomeninių santykių grupės, kaip šeima, kūrybinė veikla, yra susiklosčiusios tarp visuomenės narių, tačiau jų reguliavimas yra netikslingas ir dažnu atveju neįmanomas baudžiamosios teisės priemonėmis, o siekis reguliuoti šias sritis perdėtai išplėstų baudžiamojo įstatymo taikymą. Taip pat siekis reguliuoti tam tikras visuomeninių santykių grupes galimai pažeistų Konstitucijos 22 straipsnio 1 dalies nuostatą, kurio nurodoma, jog žmogaus privatus gyvenimas neliečiamas (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992). Taigi, šiais nurodytais keturiais kriterijais įstatymų leidėjas turėtų remtis pripažindamas tam tikras veikas nusikalstamomis, apribodamas asmenų laisvę pasirinkti atitinkamą elgesio standartą, nustatydamas taisykles, kurių privalo laikytis asmenys, siekdami nepažeisti baudžiamojo įstatymo.

Paminėtina, jog be nurodytų kriminalizavimo kriterijų, doktrinoje išskiriami keli principai, kuriais įstatymų leidėjas taip pat turėtų remtis nusprenddamas kriminalizuoti atitinkamas veikas. Tai tikslus ir aiškus veikos apibūdinimas kaip nusikalstamos baudžiamajame įstatyme (Švedas, 2006, p. 32). Šis principas itin svarbus siekiant, jog visuomenei būtų pakankamai aišku ir suprantama koks elgesys užtraukia baudžiamąją atsakomybę. Šis principas nereiškia, jog veikos apibūdinimas baudžiamajame įstatyme turi būti perdėtai detalizuotas, tačiau vadovaujantis *bonus pater familias*, t.y. racionalaus, protingo

žmogaus principu, jis turi būti pakankamai aiškus ir suvokiamas apdairiam, rūpestingam ir atidžiam asmeniui. Taip pat šis veikos kriminalizavimo principas įpareigoja įstatymų leidėją užtikrinti, jog baudžiamojo įstatymo normoje vartojamos specifinės sąvokos įstatymuose būtų aiškinamos vienodai, tiksliai nurodytų kokių atveju būtų pažeidžiamos baudžiamojo įstatymo nuostatos. Dar vienas principas, kuris yra įvardijamas doktrinoje, nurodo, jog kriminalizacijos procesas būtų siejamas su dekriminalizacijos procesu (Švedas, 2006, p. 33). Tai yra, jog į baudžiamąjį įstatymą būtų įtraukiamas ne tik naujos, pavojingomis tapusios veikos, bet ir būtų atsisakoma baudžiamosios atsakomybės taikymo už tas veikas, kurios yra praradusios pavojingumo pobūdį.

Kaip jau minėta, dekriminalizacijos procesas yra nemažiau svarbus nei naujų veikų įtraukimas į baudžiamąjį įstatymą. Šis procesas užtikrina, jog baudžiamasis įstatymas nebūtų perkrautas, jame nebūtų įtvirtinamos kaip nusikalstamos veikos, kurios nebėra padaromos, veikos praradusios pavojingumo pobūdį. Doktrinoje pasisakoma, jog jei dekriminalizacijos procesas nevyksta, nėra pagrindų tam tikrų veikų dekriminalizacijai arba įstatymų leidėjas nesiryžta atsisakyti „mirusių“ baudžiamojo įstatymo straipsnių (Švedas, 2006, p. 33). Manytina, jog keičiantis visuomeniniams santykiams, vystantis visuomenei, tobulėjant naudojamoms priemonėms, nėra įmanoma, jog kai kurios baudžiamajame įstatyme įtvirtintos veikos nebūtų praradusios savo pavojingumo, lygiai taip pat kaip ir neįmanoma, jog nebūtų atsiradusios veikos, kurios savo esme tapo pavojingos bei būtinos įtraukti į baudžiamąjį įstatymą. Galima teigti, jog vien veikos įtvirtinimas baudžiamajame įstatyme atlieka prevencinę funkciją, užtikrina, jog veika nebūtų padaroma, tačiau prevencinės funkcijos vykdymas neturėtų būti absoliutinamas bei turėtų būti derinamas su teisingumo, ekonomiško principais, siekiant, jog baudžiamajame įstatyme būtų įtrauktos tik pavojingiausios, didžiausia grėsmę keliančios veikos.

Veikos pripažinimas nusikalstama įpareigoja įstatymų leidėją nustatyti atitinkamas bausmes ar poveikio priemones, kurios yra skiriamas asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką, t.y. atlikti penalizacijos procesą, atitinkamai veikos pripažinimas netekusia pavojingumo pobūdžio, t.y. dekriminalizuojant ją, įpareigoja panaikinti ir baudžiamojo poveikio priemones ar bausmes, kurios buvo taikomos už atitinkamos veikos padarymą, t.y. depenalizuoti jas. Doktrinoje teigiama, jog veikos penalizacijai, t.y. bausmių rūšių ir jų dydžių nustatymui baudžiamojo įstatymo straipsnio, numatančio atsakomybę už nusikalstamą veiką, sankcijoje, didžiausią įtaką daro valstybės sąmoningai ir valingai pasirinkta bausmės teorija,

t.y. požiūris į bausmę ir jos paskirtį (Švedas, 2006, p. 35). Bausmės teorijos pasirinkimas ir jos įtvirtinimas teisės akte svarbus todėl, kad jis nustato tam tikrus standartus, kuriais remiantis įstatymų leidėjas nustato bausmes ir baudžiamojo poveikio priemones už atitinkamų nusikalstamų veikų padarymą. Paminėtinos kelios bausmės teorijos, kurios įstatymų leidėjas gali derinti tarpusavyje. Tai atpildo teorija, kuri grindžiama principu „akis už akį, dantis už dantį“, remiantis šia teorija kaltininkas turi gauti tai ko nusipelnė, o jam skiriama bausmė turi atitikti padaromą nusikalstamą veiką. Paminėtina, jog ši bausmės teorija nekelia bausmei jokių kitų tikslų tik nubaudimą, t.y. nesiekama analizuoti kaltininko asmenybės, veikos padarymo aplinkybių, nesiekama pataisyti kaltininko elgesio tam, kad ateityje jis neatliktų naujų nusikalstamų veikų. Kita bausmės teorija, tai įbauginimo teorija, ja siekiama, jog taikomos bausmės už nusikalstamas veikas, būtų pakankamai griežtos, jog asmenys, ketinantys nusikalsti, būtų įbauginami ir atsisakytų netinkamo elgesio ketinimų. Remiantis šia teorija, bausmė turi būti pakankamai griežta, jog vien jos egzistavimas baudžiamajame įstatyme atliktu prevencinę funkciją. Dar viena egzistuojanti bausmės teorija, tai galimybės padaryti nusikaltimą teorija, remiantis ja nusikaltėliui turi būti padaromos fizinis poveikis, kuris panaikina galimybę jam nusikalsti. Taip pat remiantis šia teorija turi būti ieškoma veiksnių, kurie lemia asmenų norą nusikalsti, o eliminavus šiuos veiksnius, bus atimama galimybė vykdyti nusikalstamas veikas. Galiausiai egzistuoja ir rehabilitacijos teorija, šia teorija siekiama pataisyti kaltininką, jog jis ateityje atsisakytų ketinimų pažeisti baudžiamąjį įstatymą. Teigiama, jog Lietuvos Respublikos baudžiamoji politika, įvertinus valstybės finansines – ekonomines galimybes bei žmogiškuosius resursus, turi būti orientuojama į pažangiausią šiuo metu rehabilitacijos bausmės teoriją (Švedas, 2006, p. 43). Paminėtina, jog taip pat ir Konstitucinis Teismas jurisprudencijoje pažymėjo, jog bausmė turėtų derinti bausmę su žmoniškumo, pagarbos žmogui, jo orumui išsaugojimu, o bausmės tikslas būtų atkurti nusikaltimu pažeistą tvarką bei užtikrinti žmonių saugumą (Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas). Svarbu yra nusikaltimą padariusio asmens resocializacija, jo pagarbos įstatymams ugdymas per bausmės atlikimo laiką (Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas). Reikšmingas baudžiamųjų įstatymų principas yra tas, jog juose įtvirtintos bausmės neturi būti griežtesnės negu reikia, kad padaręs nusikaltimą asmuo pasitaisyti, t. y. ateityje nebusikalstų (Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas). Tad, manytina, jog nors ir svarbu nubausti asmenį, kuris padarė nusikalstamą veiką, tačiau nubaudimas neturėtų būti vienintelis tikslas, bausmė turi būti tinkamai

individualizuojama, proporcinga padarytos nusikalstamos veikos pavojingumui, taip pat bausmė turi atlikti prevencinę funkciją, kadangi bausmės griežtumas užtikrina, jog bent dalis visuomenės narių atsisakys nusikalstamų ketinimų, bet svarbiausia bausme turi būti siekiama reabilituoti asmenį, užtikrinti, jog ateityje jis nebeusikals, tokiu būdu siekiant ateityje kurti saugesnę visuomenę, mažinti nusikalstamumą bei užtikrinti ekonomiškumo principą taikant bausmę.

Šiame darbe apžvelgiamos Lietuvos Respublikoje vyraujančios baudžiamosios politikos tendencijos 2010 -2021 metais. Manytina, jog šis laikotarpis yra pakankamai ilgas, jog būtų galima įvertinti kokia linkme įstatymų leidėjas formuoja baudžiamąją politiką. Darbe pasirinkta apžvelgti baudžiamosios politikos tendencijas 2010 -2021 metais bausmių reguliavimo bei bausmės vykdymo atidėjimo srityje. Darbo autoriaus nuomone atlikti pakeitimai bausmių reguliavimo ir bausmės vykdymo atidėjimo srityse buvo pakankamai gausūs bei reikšmingi, šie pakeitimai turėjo reikšmės ir kitų baudžiamosios teisės įstatymų normų taikymui, todėl, manytina, yra gilesnė jų analizė.

2. BAUDŽIAMOSIOS POLITIKOS TENDENCIJOS 2010 – 2021 METAIS

BAUSMIŲ REGULIAVIMO SRITYJE

2.1. Viešieji darbai

Viešieji darbai yra viena švelnesnių bausmės rūšių, kurios esmė yra įpareigojimas per teismo paskirtą laiką neatlygintinai dirbti nuo 10 iki 40 valandų per mėnesį visuomenės labui (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Ši bausmės rūšis yra pakankamai ekonomiška ir efektyvi priemonė, kuri yra taikoma baudžiamuosius nusižengimus ir nesunkius nusikaltimus padariusiems asmenims. Šios bausmės taikymas nereikalauja didelių valstybės lėšų, kadangi asmuo nėra įkalinamas įkalinimo įstaigoje, taip pat asmuo, padaręs nusikalstamą veiką nepatiria materialių sankcijų, nėra atskiriamas nuo visuomenės, kadangi, kaip yra numatoma baudžiamajame įstatyme, viešuosius darbus asmuo neatlygintinai turi dirbti nuo 10 iki 40 valandų per mėnesį, tad yra užtikrinama tinkama asmens socializacija visuomenėje. Viešieji darbai gali būti skiriami tik tuo atveju, jeigu jie yra numatyti straipsnio, pagal kurį yra kvalifikuojama nusikalstama veika, sankcijoje. Teismas taip pat viešuosius darbus gali skirti remdamasis Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 54 straipsnio 3 dalimi, t.y. jeigu straipsnio sankcijoje numatytos bausmės paskyrimas aiškiai prieštarautų teisingumo principui, teismas, vadovaudamasis bausmės paskirtimi, gali motyvuotai paskirti švelnesnę bausmę, taip pat teismas remdamasis BK 64 straipsnio 1 dalimi, gali atsižvelgęs į visas bylos aplinkybes, už kiekvieną nusikalstamą veiką gali paskirti švelnesnę, negu įstatymo numatytą, bausmę (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Paminėtina, jog baudžiamajame įstatyme įtvirtinta, jog viešieji darbai teismo gali būti skiriami tik tuo atveju, jeigu kaltinamasis sutinka. Šiuo baudžiamojo įstatymo reikalavimu siekiama užtikrinti, jog nebūtų pažeidžiama Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4 straipsnio 2 dalies nuostata, jog niekas negali būti verčiamas dirbti priverstinį ar privalomąjį darbą (Europos žmogaus teisių ir pagrindinių..., 1950). Tuo atveju, jeigu asmuo nesutinka su jam paskirta viešųjų darbų bausme, teismas parenka kitą bausmę, kurią asmuo privalo įvykdyti. Tuo atveju, jeigu dėl objektyvių priežasčių asmuo negali atlikti jam paskirtų viešųjų darbų, teismas gali atleisti jį nuo šios bausmės vietoj jos paskirdamas baudžiamojo įstatymo IX skyriuje numatytą vieną ar kelias baudžiamojo poveikio priemones arba XI skyriuje numatytą vieną ar kelias auklėjamojo poveikio priemones, kai nuo viešųjų darbų bausmės atleidžiamas nepilnametis (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Baudžiamojo kodekso

komentare nurodoma, jog objektyviomis priežastimis yra laikytini atvejai, kai įsiteisėjus nuosprendžiui nuteistasis tampa pirmos arba antros grupės neįgaliuoju, suserga arba sulaukia pensinio amžiaus, jei moteris – išeina nėštumo ir gimdymo atostogų ir panašiai (Abramavičius *et al.*, 2004, p. 282). Jeigu asmuo dėl pateisinamų priežasčių per teismo paskirtą laiką neišdirbo paskirtų viešųjų darbų valandų, teismas gali pratęsti viešųjų darbų laiką, kol šis asmuo išdirbs paskirtas valandas (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Baudžiamojo kodekso komentare nurodoma, jog pateisinamomis priežastimis yra laikytini atvejai, kai nuteistasis bausmės atlikimo laikotarpiu serga, slaugo ligonį, prižiūri vaiką, tampa neįgaliu ar sulaukia pensinio amžiaus ir panašiai, ir dėl šių priežasčių negali tam tikrą laiką dirbti (Abramavičius *et al.*, 2004, p. 282). Baudžiamajame įstatyme taip pat numatoma, jog jeigu asmuo vengia atlikti viešuosius darbus, bausmę vykdanči institucija išpėja nuteistąjį dėl galimų teisinių pasekmių. Jeigu asmuo ir po išpėjimo vengia atlikti viešuosius darbus, teismas bausmę vykdančios institucijos teikimu gali pakeisti viešuosius darbus bauda arba laisvės apribojimu (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000).

Analizuojant BK 46 straipsnį, numatantį viešųjų darbų bausmę asmenims, padariusiems nusikalstamą veiką, pastebėtini keli šio straipsnio pakeitimai analizuojamu laikotarpiu. Vienas iš tokių pakeitimų įsigaliojo 2010 m. liepos 1 d., juo buvo pakeista BK 46 straipsnio 4 dalis, numatant, jog darbą nuteistajam parenka bausmę vykdanči institucija kartu su savivaldybių vykdomosiomis institucijomis (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 46..., 2010). Ankstesnė analizuojamo straipsnio dalies redakcija numatė, jog darbą nuteistajam parenka bausmę vykdanči institucija kartu su savivaldybių vykdomosiomis institucijomis ir (ar) apskrities viršininko administracija (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Taigi, atlikus pakeitimą baudžiamojo įstatymo normoje nebeliko vienos iš institucijų, kuri kartu su bausmę vykdančia institucija parenka bausmę nuteistajam. Šis baudžiamojo įstatymo pakeitimas buvo atliktas siekiant, jog Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso normos būtų suderintos su kitais valstybėje taikomais įstatymais bei poįstatyminiais aktais, t.y. įgyvendinant 2009 m. liepos 22 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimą Nr. 815 „Dėl priemonių apskričių viršininkų vykdomoms funkcijoms perskirstyti plano patvirtinimo“ bei 2009 m. liepos 23 d. įsigaliojusi Lietuvos Respublikos apskrities valdymo įstatymo ir jį keitusių įstatymų pripažinimo netekusiais galios įstatymas, kurio 2 straipsnio 2 dalyje Lietuvos Respublikos Vyriausybei pavesta iki 2009 m. lapkričio 1 d. pateikti Lietuvos Respublikos Seimui įstatymų, kuriais būtų perskirstytos apskričių viršininkų funkcijos, nustatomas ir (arba)

keičiamas valdymas aukštesniuose administraciniuose vienetuose, projektus (Lietuvos Respublikos apskrities valdymo įstatymo..., 2009). Remiantis šiais teisės aktais nuo 2010 m. liepos 1 d. buvo naikinamos apskričių viršininkų administracijos, atsižvelgiant į tai atliktos BK 46 straipsnio 4 dalies korekcijos užtikrino šios normos atitiktį šalyje galiojančiam teisiniam reguliavimui. Paminėtina, jog ši baudžiamojo įstatymo normos korekcija buvo techninio pobūdžio, tad valstybėje vyraujančiam nusikalstamumui, jo prevencijai įtakos nepadarė ir neturėjo daryti.

Dar vienas BK 46 straipsnio pakeitimas buvo atliktas po devynerių metų, t.y. 2019 m. liepos 6 d., juo buvo pakeistos 1, 5 ir 7 straipsnio dalys, 8 dalis buvo pripažinta netekusi galios. BK 46 straipsnio 1 dalies pakeitimu numatyta, jog viešuosius darbus teismas skiria šio kodekso specialiojoje dalyje numatytais atvejais, viešieji darbai skiriami tik tuo atveju, jeigu kaltinamasis sutinka (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42..., 2019). Ankstesnėje BK 46 straipsnio 1 dalies redakcijoje buvo numatyta, jog viešuosius darbus teismas skiria baudžiamojo kodekso specialiojoje dalyje numatytais atvejais, o viešieji darbai vykdomi tik tuo atveju, jeigu nuteistasis sutinka (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Taigi, šio straipsnio dalies pakeitimu buvo nustatyta, jog asmens, padariusio nusikalstamą veiką, sutikimas turi būti gaunamas dar prieš teismui priimant nuosprendį, o ne tada kai nuosprendis jau yra priimtas, o nuteistasis turi pradėti vykdyti jam paskirtą bausmę. Šis baudžiamojo įstatymo normos pakeitimas buvo atliktas norint optimizuoti teismų darbą, siekiant, jog teismui nereikėtų vėliau papildomai spręsti klausimo dėl viešųjų darbų bausmės pakeitimo kita bausme, jei nuteistasis nesutinka vykdyti jam paskirtos viešųjų darbų bausmės (Aiškinamasis raštas, 2019). Atliekant BK 46 straipsnio 5 dalies pakeitimą buvo numatyta, jog jeigu dėl objektyvių priežasčių asmuo negali atlikti pagal šį straipsnį jam paskirtų viešųjų darbų, teismas gali atleisti jį nuo šios bausmės vietoj jos paskirdamas baudžiamojo kodekso IX skyriuje numatytą vieną ar kelias baudžiamojo poveikio priemones arba XI skyriuje numatytą vieną ar kelias auklėjamojo poveikio priemones, kai nuo viešųjų darbų bausmės atleidžiamas nepilnametis (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42..., 2019). Ankstesnėje BK 46 straipsnio 5 dalies redakcijoje buvo numatyta, jog jeigu dėl objektyvių priežasčių asmuo negali atlikti pagal šį straipsnį jam paskirtų viešųjų darbų, teismas gali atleisti jį nuo šios bausmės vietoj jos paskirdamas baudžiamojo kodekso IX skyriuje numatytą baudžiamojo poveikio priemonę (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Šis BK 46 straipsnio 5 dalies pakeitimas buvo atliktas todėl, kad ankstesnėje įstatymo redakcijoje buvo

nustatyta, jog teismas turi teisę skirti tik vieną baudžiamojo poveikio priemonę, buvo ribojama teismo teisė skirti kelias baudžiamojo poveikio priemones tuo atveju, jeigu teismas manytų, kad kelių baudžiamojo poveikio priemonių taikymas kartu būtų naudingas nuteistojo elgesio pokyčiams formuoti, užtikrinti, jog nuteistasis ateityje nenusikals. Dar vienas BK 46 straipsnio pakeitimas buvo atliktas koreguojant šio straipsnio 7 dalį bei numatant, jog jeigu asmuo vengia atlikti viešuosius darbus, bausmę vykdanči institucija išpėja nuteistąjį dėl galimų teisinių pasekmių. Jeigu asmuo ir po išpėjimo vengia atlikti viešuosius darbus, teismas bausmę vykdančios institucijos teikimu gali pakeisti viešuosius darbus bauda arba laisvės apribojimu. Viešieji darbai keičiami bauda arba laisvės apribojimu pagal baudžiamojo kodekso 47, 48 ir 65 straipsniuose nustatytas taisykles (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42..., 2019). Ankstesnėje šios straipsnio dalies redakcijoje buvo numatyta, jog jeigu asmuo vengia atlikti viešuosius darbus, bausmę vykdanči institucija išpėja nuteistąjį dėl galimų teisinių pasekmių. Jeigu asmuo ir po išpėjimo vengia atlikti viešųjų darbų bausmę, teismas bausmę vykdančios institucijos teikimu gali pakeisti viešuosius darbus bauda arba areštu. Viešieji darbai keičiami bauda arba areštu pagal šio kodekso 47, 49 ir 65 straipsniuose nustatytas taisykles (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Šiam baudžiamojo įstatymo pakeitimo atsiradimui, įstatymų leidėjo teigimu, įtaką padarė tai, jog Lietuvoje buvo itin daug įkalintų asmenų, o vidurkis įkalintų asmenų, tenkančių 100 tūkstančiui gyventojų, buvo vienas didžiausių Europos Sąjungoje (Aiškinamasis raštas, 2019). Dėl šios priežasties įstatymų leidėjas siekė, jog ne tik būtų pasiekiami bausmės tikslai, t.y. ne tik nubaudžiamas asmuo, bet ir taisomas asmens elgesys, užtikrinama, jog jis ateityje nebensikals, taip pat užtikrinamas ekonomiškumo principo įgyvendinimą, kadangi didelis kalinių skaičius lemia itin dideles išlaidas valstybei (Aiškinamasis raštas, 2019). Manytina, jog dėl šios priežasties buvo nuspręsta, jog kur kas efektyvesnė bausmė, pakeičiant paskirtą viešųjų darbų bausmę, yra laisvės apribojimas, o ne areštas, kadangi valstybė nepatiria didelių išlaidų, asmuo nėra įkalintas, efektyviau būtų pasiekiami bausmės tikslai, o siekiant jų asmuo nebūtų izoliuojamas nuo visuomenės. Dar vienas pakeitimas, kuris buvo atliktas koreguojant BK 46 straipsnio normas, tai šio straipsnio 8 dalies pripažinimas netekusia galios, ankstesnėje šios dalies redakcijoje buvo numatyta, jog jeigu asmuo po nuosprendžio įsiteisėjimo nesutinka atlikti viešuosius darbus, teismas bausmę vykdančios institucijos teikimu pakeičia viešuosius darbus bauda arba areštu pagal baudžiamojo kodekso 47, 49 ir 65 straipsniuose nustatytas taisykles (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Ši BK 46 straipsnio dalis buvo

pripažinta netekusi galios, kadangi joje numatytas reguliavimas nebebuvo aktualus atlikus BK 46 straipsnio 1 dalies pakeitimus, remiantis jais asmens sutikimas atlikti viešuosius darbus turi būti gaunamas dar prieš teismui priimant nuosprendį, o ne nuosprendžiui įsiteisėjus bei prieš pradėdant vykdyti bausmę.

Taigi, manytina, jog reikšmingiausi BK 46 straipsnio pakeitimai buvo atlikti būtent 2019 m. liepos 26 d., buvo atlikti ne tik techninio pobūdžio pakeitimai, kuriais yra pakeičiamos tam tikrų sąvokų reikšmės ar panaikinamos vienos ar kitos institucijos, kurios remiantis kitais Lietuvos Respublikoje galiojančiais teisės aktais, nebeegzistuoja valstybėje. 2019 m. liepos 26 d. atliktais pakeitimais buvo numatyta viešųjų darbų skyrimo taisyklė, kuria remiantis kaltinamojo sutikimas turi būti gaunamas dar prieš teismui priimant nuosprendį, o ne nuosprendžiui įsiteisėjus, buvo suteikta teisė teismui skirti ne vieną, o kelias baudžiamojo poveikio priemones, jeigu jos teigiamai paveiks asmens, padariusio nusikalstamą veiką, elgesį ateityje. Tuo atveju, jeigu asmuo dėl objektyvių priežasčių negali atlikti jam paskirtos viešųjų darbų bausmės, buvo numatyta teisė teismui atleisti šį nuo bausmės, o vietoje paskirtos bausmės skirti vieną ar kelias baudžiamojo poveikio priemones, kai nuo bausmės yra atleidžiamas nepilnametis, teismas atleisdamas asmenį nuo paskirtos viešųjų darbų bausmės galėjo paskirti vieną ar kelias auklėjamojo poveikio priemones. Vienas pagrindinių pakeitimų, atliktas aptariamu laikotarpiu, tai teisė teismui pakeisti viešuosius darbus bauda arba laisvės apribojimu asmeniui, kuris vengia atlikti jam paskirtą viešųjų darbų bausmę. Šiuo baudžiamojo įstatymo pakeitimu buvo užtikrinama, jog asmeniui pakeičiama bausmė nebus susijusi su laisvės atėmimu, padarys teigiamą įtaką asmens elgesiui, jo neatskiria nuo visuomenės, turimų šeiminių ar finansinių ryšių. Manytina, jog atlikdamas šį pakeitimą įstatymų leidėjas siekė mažinti įkalinamųjų asmenų skaičių, taupyti valstybės lėšas, kurios yra skiriamos įkalinamųjų išlaikymui įkalinimo įstaigose. Visgi abejotina šio tikslo pasiekiamumu, kadangi viešųjų darbų bausmę asmeniui keičiant laisvės apribojimo bausme, asmens intensyvi priežiūra yra įgyvendinama naudojant elektroninio monitoringo priemones, kurių kaina yra gana didelė, todėl abejotina ar lyginant su realiai įkalinamųjų asmenų, kurie vengė atlikti viešųjų darbų bausmę, skaičiumi, buvo pasiektas ekonomiškumo principas.

2.2. Bauda

Bauda, tai piniginė bausmė asmenims, padariusiems nusikalstamas veikas, kurios esmė yra nuteistojo pareiga sumokėti tam tikrą teismo nustatytą sumą valstybės naudai. Tai yra ekonomiška ir efektyvi bausmė, ji nereikalauja valstybės lėšų, priešingai nei įkalinant asmenį, o taip pat užtikrina, jog asmuo, padaręs savanaudišką ar turtinę žalą sukėlusią veiką, patirs materialią žalą, kuri, galimai, ateityje paskatins asmenį nenusikalsti. Remiantis BK 47 straipsnio 1 dalimi šią bausmės rūšį paskiria teismas, asmuo, remiantis BK 97 straipsnio 1 dalimi, nustatytam laikui yra laikomas įgyjans teistumą. Tuo atveju, kai nuteistasis neturi pakankamai lėšų sumokėti jam paskirtą baudą, teismas, vadovaudamasis BK 65 straipsnyje nustatytais taisyklėmis, nuteistojo sutikimu šią bausmę gali pakeisti viešaisiais darbais (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Baudos bausmė teismo gali būti skiriama ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims. Fiziniams asmenims ši bausmė gali būti skiriama tik tada, kai ji yra nustatyta kodekso specialiosios dalies straipsnio, pagal kurį yra kvalifikuojama nusikalstama veika, sankcijoje, tačiau remiantis BK 54 straipsnio 3 dalimi, jeigu straipsnio sankcijoje numatytos bausmės paskyrimas aiškiai prieštarautų teisingumo principui, teismas, vadovaudamasis bausmės paskirtimi, gali motyvuotai paskirti švelnesnę bausmę (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000), taip pat teismas gali skirti švelnesnę, nei įstatymo numatytą, bausmę, remdamasis BK 62 straipsniu, teismas, vadovaudamasis BK 46 straipsnio 7 dalimi, gali paskirtą viešųjų darbų bausmę pakeisti baudos bausme, jeigu nuteistasis vengia atlikti jam paskirtą viešųjų darbų bausmę. Baudos dydis teismo sprendime yra įvardijamas ne konkrečia suma, o MGL dydžiu, t.y. bazinės socialinės išmokos dydis, kuris, remiantis 2017 m. rugpjūčio 30 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 707 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. spalio 14 d. nutarimo Nr. 1031 „Dėl bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio patvirtinimo“ pakeitimo“, yra 50 eurų (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. rugpjūčio 30 d. nutarimas..., 2017). Remiantis BK 47 straipsnio 8 dalimi, jeigu asmuo vengia savo noru sumokėti baudą ir nėra galimybių ją išieškoti, teismas gali pakeisti baudą laisvės apribojimu, keisdamas baudą laisvės apribojimu, teismas vadovaujasi šio kodekso 48 ir 65 straipsniuose nustatytais taisyklėmis (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Baudžiamojo kodekso komentare nurodoma, jog vengimu laikytini tokie tyčiniai asmens veiksmai, kai jis, turėdamas pajamų ar turto, visiškai ar iš dalies atsisako mokėti teismo paskirtą baudą, arba kai turėdamas pajamų visiškai ar iš dalies atsisako

mokėti teismo paskirtą baudą ir neturi turto, į kurį gali būti nukreiptas išieškojimas, arba kai slepia savo pajamas, turtą ir panašiai (Abramavičius et al., 2004, p. 286). Taigi, bauda yra viena iš ekonomiškiausių ir efektyviausių bausmės rūšių, kadangi nesukelia jokių papildomų išlaidų valstybei, užtikrina bausmės tikslų įgyvendinimą, t.y. nuteistasis nebus atskirtas nuo visuomenės, bus užtikrinami asmens socialiniai ryšiai, o materialinė sankcija, galimai, ateityje paskatins nenusikalsti.

Analizuojant BK 47 straipsnį, numatantį baudos bausmę asmenims, padariusiems nusikalstamą veiką, pastebėtini keli šio straipsnio pakeitimai analizuojamu laikotarpiu. Vienas iš tokių pakeitimų įsigaliojo 2011 m. balandžio 28 d., juo buvo pakeista BK 47 straipsnio 3 dalis, kurioje yra nustatyti skiriamos baudos dydžiai. Atlikus minėtos straipsnio dalies pakeitimus buvo nustatyta, jog už baudžiamąjį nusižengimą yra skiriama bauda iki 50 MGL dydžio, už nesunkų nusikaltimą yra skiriama bauda iki 500 MGL dydžio, už apysunkį nusikaltimą yra skiriama bauda iki 1000 MGL dydžio, už sunkų nusikaltimą yra skiriama bauda iki 1500 MGL dydžio, o už neatsargų nusikaltimą yra skiriama bauda iki 75 MGL dydžio (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 47..., 2011). Ankstesnėje šio straipsnio dalies redakcijoje nustatyti baudos dydžiai buvo gerokai mažesni, už nesunkų nusikaltimą buvo skiriama bauda iki 100 MGL dydžio, už apysunkį nusikaltimą buvo skiriama bauda iki 200 MGL dydžio, už sunkų nusikaltimą buvo skiriama bauda iki 300 MGL dydžio (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Priimant šį baudžiamojo įstatymo pakeitimą baudos, kurios yra skiriamos už baudžiamąjį nusižengimą ir neatsargų nusikaltimą, nepakito. Įstatymų leidėjas, priimdamas BK 47 straipsnio 3 dalies pakeitimų projektą, galimai siekė, jog šios bausmės institutas būtų efektyviau naudojamas praktikoje, kadangi ekonominių ir finansinių nusikaltimų padarymo atvejais tai yra viena veiksmingiausių nubaudimo priemonių, kadangi atlikdamas šias nusikalstamas veikas asmuo siekia pelno, tad ir materialinės sankcijos taikymas asmeniui yra gana veiksminga bausmė. Ekonominių ir finansinių nusikalstamų veikų paplitimo mastas bei asmenų, kurie padaro šias nusikalstamas veikas, gaunamas pelnas, paskatino įstatymų leidėją nustatyti griežtesnes pinigines sankcijas, siekiant, jog ne tik atgrasytu nuo šių veikų padarymo, bet ir užtikrintu, jog nepasitaikytu atvejų, kuomet skiriama bauda asmeniui yra nežymiai didesnė lyginant su jo padaroma žala saugomiems ekonominiams interesams ar gaunamam pelnui ar net mažesnė (Aiškinamasis raštas, 2010). Esant tokioms situacijoms, asmenys ne tik nebūtų atgrasomi nuo nusikalstamų veikų padarymo, o net paskatinami jas atlikti, kadangi, galimai, garantuotų asmenims didesnes pajamas nei patiriamus

nuostolius. Todėl manytina, kad atliekant pakeitimus buvo siekiama nustatyti tokius baudos dydžius, kurie atitiktų bausmės paskirtį, būtų adekvatūs ir proporcingi veikos pavojingumui bei daromai žalai. Taip pat įstatymų leidėjo norą atlikti minėtą pakeitimą lėmė tai, jog taikant BK 54 straipsnio 3 dalį baudos bausmę teismas gali pakeisti laisvės atėmimo bausme, tačiau pasitaikydavo atvejų, kai dėl pernelyg mažų baudos dydžių šios bausmės skyrimas buvo neproporcingas ir neteisingas, neatlikdavo bausmės paskirties, tad padidinant baudos dydžius, taip pat, buvo siekiama dažnesnio šios bausmės taikymo, keičiant laisvės atėmimo bausmę, taip sumažinant finansinę naštą, tenkančią valstybei, dėl didelio įkalinamų asmenų kiekio, užtikrinant bausmės tikslų įgyvendinimą, nusikaltusio asmens socialinių ryšių išsaugojimą.

Sekantis BK 47 straipsnio pakeitimas buvo atliktas ir įsigaliojo 2016 m. balandžio 1 d., t.y. po beveik penkerių metų. Šiuo baudžiamojo įstatymo pakeitimu buvo padidinti skiriamų baudų dydžiai už tam tikras nusikalstamas veikas, buvo pakeistas BK 47 straipsnio 3 dalies 1 punktas, nustatant, jog už baudžiamąjį nusižengimą yra skiriama bauda iki 150 MGL dydžio, taip pat pakeistas BK 47 straipsnio 3 dalies 5 punktas, nustatant, jog už neatsargų nusikaltimą yra skiriama bauda iki 225 MGL dydžio (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 47..., 2015). Ankstesnėje šio straipsnio redakcijoje už šias nusikalstamas veikas buvo numatomi gerokai mažesni baudų dydžiai, t.y. už baudžiamąjį nusižengimą skiriama bauda iki 50 MGL dydžio, o už neatsargų nusikaltimą skiriama bauda iki 75 MGL dydžio (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Taigi, už abi paminėtas nusikalstamas veikas skiriamų baudų dydžiai buvo padidinti netgi tris kartus, parodydami, jog įstatymų leidėjas yra linkęs griežtinti šią baudžiamajame įstatyme įtvirtintą bausmę, o taip pat siekia atriboti baudžiamąją atsakomybę nuo administracinės atsakomybės (Aiškinamasis raštas, 2012). Baudžiamoji atsakomybė yra pati griežčiausia lyginant su kitomis teisinės atsakomybės rūšimis, tad ir taikomos sankcijos turi būti griežčiausios, siekiant atgrasyti asmenis nuo nusikalstamų veikų padarymo, kadangi yra kėsiamasi į svarbiausias saugomas vertybes. Manytina, jog įstatymų leidėjas siekė, jog baudžiamajame įstatyme nustatyti baudos bausmės dydžiai būtų gerokai didesni nei nustatyti naujai rengtame Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekse, taip atgrasant asmenis nuo nusikalstamų veikų padarymo, užtikrinant sankcijos griežtumo proporcingumą padarytos veikos pobūdžiui ir pavojingumui, užtikrinant baudžiamosios ir administracinės atsakomybės atskyrimą.

Dar vienas BK 47 straipsnio pakeitimas įsigaliojo 2017 m. spalio 6 d., šiuo pakeitimu buvo iš esmės pakeistas minėtas baudžiamojo įstatymo straipsnis, t.y. pakeistos 2, 3, 4, 7 dalys

bei įtvirtinta dar viena – 8 šio straipsnio dalis, kuri atsirado įtraukiant į analizuojama baudžiamojo įstatymo straipsnį 6 dalį, tačiau siekiant baudžiamojo įstatymo straipsnio vientisumo, įstatymų leidėjas nusprendė koreguoti ankstesnių BK 47 straipsnio 6 ir 7 dalių numeracija, nustatant, jog atlikus pakeitimus šios dalys, nekeičiant jų esmės, bus įvardijamos atitinkamai 7 ir 8 dalimi. BK 47 straipsnio 2 dalies pakeitimu numatyta, jog bauda skaičiuojama minimalaus gyvenimo lygio (MGL) dydžiais (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 43..., 2017). Ankstesnėje šios dalies redakcijoje buvo numatoma, jog bauda skaičiuojama minimalaus gyvenimo lygio (MGL) dydžiais, minimali bauda yra vieno MGL dydžio (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Šis baudžiamojo įstatymo straipsnio dalies pakeitimas buvo atliktas ryšium su atliktais BK 47 straipsnio 3 dalies pakeitimais, kadangi buvo numatomi minimalūs skirtini baudos dydžiai už padaromas nusikalstamas veikas, tad ankstesnėje BK 47 straipsnio 2 dalies redakcijoje numatytas reguliavimas prarado esminę reikšmę. Taip pat buvo keičiama BK 47 straipsnio 3 dalis, nustatant taikomų baudos dydžių rėžius, t.y. numatyta už baudžiamąjį nusižengimą skirti baudą nuo 15 iki 500 MGL dydžio, už nesunkų nusikaltimą skirti baudą nuo 50 iki 2000 MGL dydžio, už apysunkį nusikaltimą skirti baudą nuo 100 iki 4000 MGL dydžio, už sunkų nusikaltimą skirti baudą nuo 150 iki 6000 MGL dydžio bei už neatsargų nusikaltimą skirti baudą nuo 20 iki 750 MGL dydžio (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 43..., 2017). Ankstesnėje šio straipsnio 3 dalies redakcijoje buvo numatyta, jog už baudžiamąjį nusižengimą skiriama bauda iki 150 MGL dydžio, už nesunkų nusikaltimą - iki 500 MGL dydžio, už apysunkį nusikaltimą - iki 1000 MGL dydžio, už sunkų nusikaltimą - iki 1500 MGL dydžio, o už neatsargų nusikaltimą - iki 225 MGL dydžio (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Taigi, atliekant BK 47 straipsnio 3 dalies pakeitimus buvo ne tik padidinti skiriamos baudos dydžiai už padaromas nusikalstamas veikas, bet ir nustatomi minimalios baudos dydžiai, kuriuos teismas gali skirti priimdamas apkaltinamąjį nuosprendį. Skirtingai nei priimtame BK 47 straipsnio 3 dalies pakeitime, ankstesnėje straipsnio dalies redakcijoje buvo numatomi tik galimi skirti maksimalios baudos dydžiai, t.y. teismas, savo nuožiūra, galėjo paskirti tam tikros bausmės dydį, kuris galėjo nebūti teisingas lyginant su padarytos nusikalstamos veikos pavojingumu, padaryta žala saugomiems interesams. Taip pat buvo keičiama BK 47 straipsnio 4 dalis, numatant, jog juridiniam asmeniui nustatoma nuo 200 iki 100000 MGL dydžio bauda (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 43..., 2017). Ankstesnė bauda juridiniam asmeniui, kuri buvo numatoma baudžiamajame įstatyme, siekė iki

50000 MGL dydžio (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Taigi, buvo dvigubai padidintas maksimalus baudos dydis, kuris gali būti skiriamas juridiniam asmeniui, taip pat buvo nustatytas minimalus skiriamos baudos dydis. BK 47 straipsnis buvo papildytas nauja, iki tol baudžiamajame įstatyme neįtvirtinta, 6 dalimi, numatant, kad už šio kodekso XXXIII skyriuje numatytas nusikalstamas veikas skiriama bauda negali būti mažesnė negu nustatyto nusikalstamos veikos dalyko, kaltininko padarytos turtinės žalos arba kaltininko gautos ar siektos gauti turtinės naudos sau ar kitam asmeniui dydis (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 43..., 2017). Kai yra keli baudos dydžio apskaičiavimo kriterijai, skiriamos baudos dydis apskaičiuojamas pagal tą, kurio vertė, išreikšta pinigais, yra didžiausia (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 43..., 2017). Kai bauda skiriama vadovaujantis šioje dalyje nustatytais taisyklėmis, galutinė teismo paskirta bauda už šio kodekso XXXIII skyriuje numatytas nusikalstamas veikas gali viršyti šio straipsnio 3 ir 4 dalyse nurodytus maksimalius baudos dydžius, tačiau negali būti mažesnė negu šio straipsnio 3 ir 4 dalyse numatyti minimalūs baudos dydžiai (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 43..., 2017). Baudžiamajame įstatyme įtvirtinant naują taisyklę, t.y. BK 47 straipsnio 6 dalį, buvo siekiama nustatyti griežtesnę atsakomybę asmenims, padariusiems korupcinio pobūdžio veikas. Buvo nustatyta, jog skiriama bauda už korupcinio pobūdžio nusikaltimus priklauso ne nuo BK 47 straipsnio 3 dalyje nustatytų maksimalių baudos dydžių, o nuo kaltininko padarytos turtinės žalos arba kaltininko gautos ar siektos gauti turtinės naudos, tačiau pažymint, jog skiriama bauda, nepriklausomai nuo kaltininko padarytos žalos, gautos ar siektos gauti naudos, negali būti mažesnė nei įtvirtinta BK 47 straipsnio 3 dalyje. Šis baudžiamojo įstatymo pakeitimas buvo atliktas siekiant mažinti korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų paplitimą valstybėje, taip pat siekiant, jog būtų įgyvendinami bausmės tikslai, kaltininkui skiriama bausmė būtų proporcinga jo padarytos veikos pavojingumui, taip pat siekiant nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris nesukurtu prielaidų teismui skirti mažesnę bausmę negu kaltininko patiriama nauda atliekant nusikalstamą veiką (Aiškinamasis raštas, 2017). Paminėtina, jog šis BK 47 straipsnio 6 dalies pakeitimas sulaukė kritiško baudžiamosios teisės mokslininkų vertinimo. J. Prapiestis ir D. Prapiestis teigia, jog tokia įstatymo nuostata sukelia abejonių dėl jos atitikimo konstituciniams reikalavimams, kad nusikalstamos veikos ir bausmės už tokių veikų padarymą aiškiai apibrėžtos įstatyme, kartu ši nuostata nesiderina su konstitucinio teisinės valstybės principo reikalavimais dėl teisinio tikrumo, teismų sprendimų numatomumo, sudaro prielaidas Konstitucijos teismui suteiktos teisės individualizuoti bausmę ribojimui

(Prapiestis, J., Prapiestis, D., 2018, p. 134). Sutiktina su tokiu autorių požiūriu, kadangi teismas skirdamas bausmę turi įvertinti svarbias nusikalstamos veikos padarymą lėmusias aplinkybes, kaltininko asmenybę, individualizuoti bausmę, tačiau BK 47 straipsnio 6 dalyje įtvirtintas teisinis reguliavimas apriboja teismą, nustato tam tikras ribas, kurių laikytis yra įpareigojamas teismas skirdamas bausmę.

BK 47 straipsnio pakeitimai buvo atliekami ir 2019 m. liepos 6 d., buvo keičiama BK 47 straipsnio 8 dalis, nustatant, kad tuo atveju, kai asmuo vengia savo noru sumokėti baudą ir nėra galimybių ją išieškoti, teismas gali pakeisti baudą laisvės apribojimu. Keisdamas baudą laisvės apribojimu, teismas vadovaujasi šio kodekso 48 ir 65 straipsniuose nustatytais taisyklėmis (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42..., 2019). Ankstesnėje šio straipsnio dalies redakcijoje buvo numatoma, jog asmeniui, kuris vengia savo noru sumokėti baudą ir nėra galimybių ją išieškoti, teismas gali pakeisti baudą areštu (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Šis pakeitimas buvo atliekamas siekiant mažinti įkaltintų asmenų skaičių laisvės atėmimo įstaigose, tokiu būdu taupyti valstybės lėšas, skiriamas asmenų kalinimui, taip pat buvo siekiama efektyviau siekti bausmės tikslų, t.y. ne tik nubausti asmenį, bet ir užtikrinti jo tinkamą socializaciją, turimus socialinius ryšius, siekiant, jog asmuo pasitaisytų ir ateityje nenusikalstų. Taip pat šiuo pakeitimu buvo nustatyta, jog teismas, keisdamas baudą laisvės apribojimu, vadovaujasi ne tik BK 65 straipsnyje, bet ir BK 48 straipsnyje nustatytais taisyklėmis.

Apibendrinant galima teigti, jog atliekant baudžiamojo įstatymo pakeitimus baudos bausmės srityje įstatymų leidėjas kiekvienu atveju didino taikomos baudos bausmės dydį, motyvuodamas, jog galiojantis teisinis reglamentavimas nėra pakankamai efektyvus, savo griežtumu neatbaido asmenų nuo nusikalstamų veikų padarymo. Paminėtina, jog šis įstatymų leidėjo motyvas sulaukia kritiško baudžiamosios teisės mokslininkų vertinimo. O. Fedosiuk teigia, jog nustačius minimalius bei maksimalius galimus skirti baudos dydžius, itin padidinus maksimalius galimus skirti baudos dydžius, teismo galimas skirti baudos bausmės vidurkis tapo neproporcingai didelis, asmeniui realiai neįmanomas įvykdyti (Fedosiuk, 2019, p. 299). Autorius taip pat pabrėžia, jog itin didelė taikomos bausmės pinigine išraiška gali atgrasyti teisėjus nuo šios bausmės rūšies taikymo praktikoje, verčiau jos versti rinktis kitas bausmės rūšis, kartais net ir su laisvės atėmimu susijusias, kadangi šios gali atrodyti humaniškesnės, labiau atitinkančios teisingumo principą nei asmeniui nepakeliama itin didelė pinigine sankcija (Fedosiuk, 2019, p. 305). Pritartina autoriaus nuomonei, jog nors ir baudos bausmė yra

ekonomiška, jos taikymas nereikalauja didelių valstybės resursų, bet neproporcingai didelis šios bausmės dydis gali atgrasyti nuo jos taikymo praktikoje. Taip pat pabrėžtina, jog tam, kad bausme būtų pasiekiami bausmės tikslai, t.y. asmens nubaudimas, atliekama prevencija, ši bausmė turi būti galima objektyviai įvykdyti bei realiai vykdoma. Tačiau galimi atvejai, kuomet net ir paskyrus šią bausmės rūšį, asmuo objektyviai negali jos įvykdyti, ji yra keičiama kitomis bausmės rūšimis, tad nėra pasiekiamas vienas esminių tikslų, kurio siekė įstatymų leidėjas, t.y. užtikrinti dažnesnę ekonominės sankcijos taikymą, materialaus poveikio asmeniui sukėlimą, o ne jo įkalinimą.

2.3. Laisvės apribojimas

Laisvės apribojimo bausmė yra viena iš vidutinio griežtumo bausmių, kadangi asmens laisvė dalinai yra suvaržoma, tačiau jis nėra visiškai atskiriamas nuo turimų socialinių ryšių. Šios bausmės esmę sudaro terminuotas įstatymo ir teismo nustatytų pareigų, t.y. įpareigojimų ir draudimų, vykdymas. Tai yra gana ekonomišką bausmės rūšis, kadangi valstybė nepatiria išlaidų, kurios atsirastų įkalinant asmenį, tačiau yra patiriamos išlaidos kontroliuojant ar asmuo laikosi nustatytų pareigų. Laisvės apribojimo bausmė gali būti skiriama tais atvejais, kai ji yra nustatyta baudžiamojo įstatymo specialiosios dalies straipsnio, pagal kurį yra kvalifikuojama nusikalstama veika, sankcijoje. Teismas šią bausmės rūšį gali skirti ir tais atvejais, kai remiantis BK 54 straipsnio 3 dalimi, straipsnio sankcijoje numatytos bausmės paskyrimas prieštarautų teisingumo principui, taip pat skirdamas švelnesnę, negu įstatymo numatytą, bausmę, kaip tai numatoma BK 62 straipsnyje (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Šios bausmės turinį paprastai sudaro nuteistojo intensyvi priežiūra, t.y. nuteistojo buvimo vietos pagal nustatytą laiką kontrolė elektroninėmis stebėjimo priemonėmis, teismo nustatytų įpareigojimų ir draudimų laikymasis.

Analizuojant BK 48 straipsnį, numatantį laisvės apribojimo bausmę asmenims, padariusiems nusikalstamą veiką, pastebėtini keli šio straipsnio pakeitimai analizuojamu laikotarpiu. Vienas iš jų įsigaliojo 2012 m. liepos 1 d., buvo keičiama BK 48 straipsnio 3 dalies 1 punkto redakcija, numatant, jog asmenys, nuteisti laisvės apribojimo bausme, privalo be bausmę vykdančios institucijos žinios nekeisti gyvenamosios vietos (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48..., 2012). Ankstesnėje šio straipsnio dalies redakcijoje buvo numatoma, jog asmenys, nuteisti laisvės apribojimo bausme, privalo be teismo ar bausmę

vykdančios institucijos žinios nekeisti gyvenamosios vietos (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Šiuo pakeitimu įstatymų leidėjas siekė, jog nuteistasis apie gyvenamosios vietos pasikeitimus tiesiogiai informuotų bausmę vykdančią instituciją, būtų efektyviau vykdoma nuteistojo priežiūra, o teismas, tam tikras atvejais, neprivalėtų atlikti tarpininko vaidmens perduodant informaciją bausmę vykdančiai institucijai, tokiu būdu siekė efektyvinti nuteistojo priežiūrą, sutaupyti valstybės lėšų, kadangi teismas neturėtų atlikti jam ankstesnėje baudžiamojo įstatymo redakcijoje priskirtos funkcijos (Aiškinamasis raštas, 2010).

Dar vienas BK 48 straipsnio pakeitimas buvo atliktas ir įsigaliojo 2018 m. spalio 1 d., pakeičiant BK 48 straipsnio 6 dalies 3 punktą, jog teismas gali įpareigoti asmenį pradėti dirbti arba užsiregistruoti Užimtumo tarnyboje prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, mokytis (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48..., 2017). Ankstesnėje šio straipsnio dalies redakcijoje buvo numatoma, jog teismas gali įpareigoti asmenį pradėti dirbti arba užsiregistruoti darbo biržoje, mokytis (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Šis baudžiamojo kodekso pakeitimas buvo įgyvendintas siekiant, jog baudžiamasis kodeksas būtų suderintas su kitais valstybėje galiojančiais teisės aktais. Atliekant Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymo pakeitimus tokios įstaigos kaip darbo birža įstatymo tekste nebeliko, šią įstaigą buvo nuspręsta įvardinti kaip Užimtumo tarnybą prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, todėl Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas bei kiti teisės aktai, kurių tekste buvo įtvirtinama darbo biržos sąvoka, turėjo būti koreguojami.

Esminiai BK 48 straipsnio pakeitimai įsigaliojo 2020 m. liepos 1 d., šiais pakeitimais buvo keičiamos BK 48 straipsnio 3, 4, 5, 6, 7 ir 8 dalys. BK 48 straipsnio 3 dalies pakeitimu numatyta, jog skirdamas laisvės apribojimo bausmę, teismas paprastai paskiria kaltinamajam intensyvią priežiūrą – nuteistojo buvimo vietos pagal nustatytą laiką kontrolę elektroninio stebėjimo priemonėmis, nuteistojo buvimo vietą ir laiką nustato teismas (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42..., 2019). Šiuo pakeitimu baudžiamajame įstatyme buvo įtvirtinta nauja norma, kuria buvo siekiama efektyvesnės nuteistojo priežiūros. Paminėtina, jog šis baudžiamojo įstatymo pakeitimas sulaukė kritiško baudžiamosios teisės mokslininkų vertinimo. Štai S. Nikartas ir S. Bikelis atlikdami baudžiamojo įstatymo pakeitimo projekto vertinimą, yra pažymėję, jog ypač kelia abejonių, ar galimybė taikyti intensyvią priežiūrą asmenims, nuteistiems laisvės apribojimo bausme, taip pat asmenims, kuriems bausmės vykdymas atidėtas, neišplės intensyvios priežiūros taikymo tų asmenų atžvilgiu, kuriems

elektroninio stebėjimo taikymas, atsižvelgiant į bausmės proporcingumo ir individualizavimo principus nėra tikslingas, t.y. ar vietoje įkalinimo mažinimo tikslo, nebus pasiektas atvirkštinis – tinklo išplėtimo efektas, kai naujos priemonės daugiau taikomos ne potencialiems kaliniams, o tiems asmenimis, kuriems atsižvelgiant į padaryto nusikaltimo sunkumą ir pobūdį, laisvės atėmimo bausmės ir taip nėra taikomos (Nikartas, Bikelis, 2019, p. 22). Taigi, baudžiamosios teisės mokslininkai abejojo ar intensyvi priežiūra panaudojant elektroninio monitoringo priemones nėra per daug ribojanti, pažeidžianti asmens privatumą ir orumą. Taip pat kelia abejonių šios priemonės taikymo reikalingumas net ir tais atvejais, kai asmens padaryta nusikalstama veika nėra susijusi su realiu keliamu pavojumi aplinkiniams asmenims. Atliekant pakeitimus neteko galios ankstesnė BK 48 straipsnio 3 dalies redakcija, kurioje buvo numatoma, jog asmenys, nuteisti laisvės apribojimo bausme, privalo: be bausmę vykdančios institucijos žinios nekeisti gyvenamosios vietos; vykdyti teismo nustatytus įpareigojimus ir laikytis teismo nustatytų draudimų; nustatyta tvarka atsiskaityti, kaip vykdo draudimus ir įpareigojimus (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Buvo keičiama BK 48 straipsnio 4 dalis, numatant įvairius įpareigojimus asmeniui, kurie gali būti skiriami kartu su intensyvia priežiūra arba vietoj jos, t.y. įpareigojimas: dalyvauti elgesio pataisos programoje; neatlygintinai išdirbti iki 200 valandų per teismo nustatytą, bet ne ilgesnį kaip laisvės apribojimo laiką sveikatos priežiūros, socialinių paslaugų įstaigose ar nevalstybinėse organizacijose, kurios rūpinasi senyvo amžiaus asmenimis, neįgaliaisiais ar kitais pagalbos reikalingais žmonėmis; atlyginti nusikalstama veika padarytą turtinę žalą ar jos dalį arba tokią žalą pašalinti savo darbu; pradėti dirbti arba užsiregistruoti Užimtumo tarnyboje prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, mokytis; gydytis nuo alkoholizmo, narkomanijos, toksikomanijos ar venerinės ligos, kai nuteistasis sutinka (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42..., 2019). Dalis šių įpareigojimų buvo numatyti ir ankstesnėje BK 48 straipsnio 6 dalies redakcijoje, pavyzdžiui įpareigojimas neatlygintinai išdirbti iki 200 valandų per teismo nustatytą laiką, tačiau šio punkto formuluotė naujojoje BK 48 straipsnio redakcijoje buvo šiek tiek pakeista, taip pat įpareigojimas atlyginti nusikalstama veika padarytą turtinę žalą arba pašalinti tokią žalą savo darbu, įpareigojimas pradėti dirbti, mokytis, įpareigojimas gydytis. Praplečiant teismo galimų skirti įpareigojimų ratą buvo siekiama užtikrinti, jog efektyviau bus pasiekiami bausmės tikslai, t.y. asmens nubaudimas, jo elgesio korekcija, užtikrinama, jog asmuo ateityje nenusikals, taip pat atlikdamas bausmę asmuo nebus izoliuotas nuo teigiamų socialinių ryšių (Aiškinamasis raštas, 2019). Atliekant BK 48 straipsnio

pakeitimus taip pat buvo keičiama 5 dalis, kurioje, iš esmės, buvo įtvirtinami analogiški draudimai, kurie gali būti nustatomi asmeniui kartu su intensyvia priežiūra, įpareigojimais arba vietoj jų, buvę nustatyti ankstesnėje BK 48 straipsnio 5 dalies redakcijoje. Minėta straipsnio dalis buvo papildyta nauju, teismo galimu skirti, draudimu, t.y. draudimu vartoti psichiką veikiančias medžiagas. Įstatymų leidėjas, praplėsdamas teismo galimų skirti draudimų sąrašą, siekė, jog asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką, taikomais draudimais būtų daroma teigiama įtaka, siekiama, jog asmuo ateityje nenusikalstų. BK 48 straipsnis buvo papildytas nauja, iki tol baudžiamajame įstatyme neįtvirtinta, 6 dalimi, kurioje numatyta, jog teismas asmeniui, kuriam paskirta laisvės apribojimo bausmė, kitų baudžiamojo proceso dalyvių prašymu, taip pat savo nuožiūra gali paskirti šio kodekso IX skyriuje numatytą vieną ar kelias baudžiamojo poveikio priemones arba XI skyriuje numatytą vieną ar kelias auklėjamojo poveikio priemones, kai laisvės apribojimo bausmė skiriama nepilnamečiui, ir (ar) kitus baudžiamajame įstatyme nenumatytus draudimus ar įpareigojimus, jeigu, teismo nuomone, tai darytų teigiamą įtaką jo elgesiui (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42..., 2019). Šiuo pakeitimu buvo siekiama, jog būtų vykdomas efektyvesnis poveikis nuteistajam kartu su bausme taikant tam tikrą baudžiamojo poveikio priemonę arba auklėjamojo poveikio priemonę, taip pat taikant numatytas priemones kompleksiskai (Aiškinamasis raštas, 2019). Taip pat įtvirtinta teismo teisė skirti baudžiamojo poveikio priemonę ar priemones arba auklėjamojo poveikio priemonę ar priemones, kurios nėra numatytos baudžiamajame įstatyme, tokiu būdu siekta daryti teigiamą poveikį nuteistojo elgesiui, siekti, jog nuteistasis ateityje nenusikals. Baudžiamasis įstatymas buvo papildytas ir BK 48 straipsnio 7 dalimi, kurioje numatyta, jog laisvės apribojimo bausmės vykdymo metu teismas bausmę vykdančios institucijos teikimu šią bausmę gali pakeisti intensyvia priežiūra, paskirtas baudžiamojo poveikio priemones, auklėjamojo poveikio priemones, įpareigojimus ir (ar) draudimus kitomis šio kodekso IX skyriuje numatytomis baudžiamojo poveikio priemonėmis arba XI skyriuje numatytomis auklėjamojo poveikio priemonėmis, kai laisvės apribojimo bausmė paskirta nepilnamečiui, įpareigojimais, draudimais, paskirti papildomų šio kodekso IX skyriuje numatytų baudžiamojo poveikio priemonių arba XI skyriuje numatytų auklėjamojo poveikio priemonių, kai laisvės apribojimo bausmė paskirta nepilnamečiui, ir (ar) šio straipsnio 4, 5 ir 6 dalyse nurodytų įpareigojimų ir (ar) draudimų, taip pat intensyvią priežiūrą, jeigu tai darytų teigiamą įtaką nuteistojo elgesiui (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42..., 2019). Šiuo pakeitimu buvo įtvirtinta galimybė teismui keisti paskirtą baudžiamojo poveikio

priemonę ar kelias iš jų, o taip pat auklėjamojo poveikio priemonę ar kelias iš jų, siekiant, jog nuteistajam būtų daroma didesnė įtaka keisti savo elgesį teigiama linkme. Taip pat BK 48 straipsnis buvo papildytas 8 dalimi, numatančia, kad kai nuteistasis vengia atlikti laisvės apribojimo bausmę, teismas bausmę vykdančios institucijos teikimu gali papildomai paskirti šio kodekso IX skyriuje numatytų baudžiamojo poveikio priemonių arba XI skyriuje numatytų auklėjamojo poveikio priemonių, kai laisvės apribojimo bausmė paskirta nepilnamečiui, ir (ar) šio straipsnio 4, 5 ir 6 dalyse nurodytų įpareigojimų ir (ar) draudimų, taip pat intensyvią priežiūrą arba laisvės apribojimo bausmę pakeisti areštu (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42..., 2019). Laisvės apribojimo bausmė keičiama areštu pagal šio kodekso 49 ir 65 straipsniuose nustatytas taisykles (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42..., 2019).

Manytina, jog reikšmingiausi BK 48 straipsnio pakeitimai buvo atlikti būtent 2020 m. liepos 1 d., buvo atlikti ne tik techninio pobūdžio pakeitimai, šiais pakeitimais buvo nustatyta, jog nuteistojo intensyvi priežiūra yra vykdoma naudojantis elektroninio stebėjimo priemonėmis, buvo plečiamas teismo taikomų įpareigojimų ir draudimų sąrašas, įtraukiant į baudžiamąjį įstatymą įpareigojimus bei draudimus, kurie teigiamai paveiks nuteistojo elgesį. Taip pat buvo įtvirtinta teismo teisė taikyti baudžiamojo poveikio arba auklėjamojo poveikio priemones kompleksiskai, bausmės vykdymo metu, bausmę vykdančios institucijos teikimu keisti taikytas baudžiamojo poveikio arba auklėjamojo poveikio priemones siekiant daryti įtaką teigiamam nuteistojo elgesiui. Manytina, jog šie pakeitimai buvo itin svarbūs, kadangi jais buvo siekiama užtikrinti, jog būtų įvykdomi bausmės tikslai, daroma teigiama įtaka nuteistajam, išsaugomi nuteistojo turimi socialiniai ryšiai, jis nebūtų atskiriamas nuo visuomenės.

2.4. Areštas

Areštas yra trumpalaikis laisvės atėmimas, kurio esmę sudaro trumpalaikis nuteistojo izoliavimas nuo visuomenės. Arešto bausmė yra skiriama tuo atveju, kai ji yra nurodoma baudžiamojo įstatymo specialiosios dalies straipsnio, pagal kurį yra kvalifikuojama nusikalstama veika, sankcijoje. Teismas šią bausmės rūšį gali skirti ir tais atvejais, kai remiantis BK 54 straipsnio 3 dalimi, straipsnio sankcijoje numatytos bausmės paskyrimas prieštarautų teisingumo principui, taip pat skirdamas švelnesnę, negu įstatymo numatytą, bausmę, kaip tai numatoma BK 62 straipsnyje (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas,

2000). Areštas savo esme yra efektyvi, bet gana griežta bausmė lyginant su skiriamomis viešųjų darbų, baudos bei laisvės apribojimo bausmėmis, asmuo tam tikram laikui yra izoliuojamas nuo visuomenės, trumpalaikiam laikui yra nutraukiami asmens turimi socialiniai ryšiai, valstybė patiria ekonominę naštą įkalinant asmenį.

Analizuojant BK 49 straipsnį, numatantį arešto bausmę asmenims, padariusiems nusikalstamą veiką, buvo atliktas tik vienas šio straipsnio pakeitimas analizuojamu laikotarpiu. BK 49 straipsnio pakeitimas įsigaliojo 2019 m. liepos 6 d., šiuo pakeitimu buvo keičiama BK 49 straipsnio 2 dalies bei pripažinta netekusi galios šio straipsnio 5 dalis. BK 49 straipsnio 2 dalyje buvo nustatyta, jog areštas yra trumpalaikis laisvės atėmimas, arešto terminas skaičiuojamas paromis (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42..., 2019). Ankstesnėje šio straipsnio dalies redakcijoje papildomai buvo numatoma, jog arešto bausmė yra atliekama areštinėje. Šis baudžiamojo įstatymo pakeitimas buvo atliktas dėl to, jog nors ir baudžiamasis įstatymas numatė, jog areštas yra atliekamas areštinėje, tačiau faktiškai asmenys tokią bausmę atlikdavo pataisos įstaigose, tad buvo siekiama panaikinti šią baudžiamojo įstatymo nustatą kaip neatitinkančią faktinės situacijos (Aiškinamasis raštas, 2019). Taip pat atliekant BK 49 straipsnio pakeitimus 5 šio straipsnio dalis buvo pripažinta kaip netekusi galios. Ankstesnėje BK 49 straipsnio 5 dalies redakcijoje buvo numatyta, kai asmeniui yra paskirta iki keturiasdešimt penkių parų arešto, teismas gali nustatyti atlikti jį poilsio dienomis (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Jeigu asmuo pažeidžia šią arešto atlikimo tvarką, ją teismas savo sprendimu gali pakeisti įprastine arešto atlikimo tvarka (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Įstatymų leidėjas nusprendė atsisakyti šios nuostatos įtvirtinimo baudžiamajame įstatyme, kadangi toks bausmės atlikimo būdas iš esmės neįgyvendino bausmei nustatytų tikslų, buvo papildoma našta šią bausmę vykdančioms pataisos įstaigoms, vykdant itin dažną tokių asmenų priėmimą į pataisos įstaigas ir išleidimą iš jų, tokių asmenų kratas (Aiškinamasis raštas, 2019). Dėl šių priežasčių buvo nuspręsta pripažinti BK 49 straipsnio 5 dalį netekusia galios, kaip neįgyvendinančią bausmės tikslų, valstybei neekonomišką normą, reikalaujančią tiek žmogiškųjų, tiek ekonominių resursų.

Manytina, jog analizuojamu laikotarpiu lyginant atliktus BK 49 straipsnio pakeitimus su kitais įstatymų leidėjo atliktais pakeitimais bausmių reguliavimo srityje, šie nebuvo itin reikšmingi, analizuojamas straipsnis nebuvo keičiamas iš esmės. Vienas iš atliktų pakeitimų buvo techninio pobūdžio, t.y. panaikintas faktinės situacijos neatitinkantis reglamentavimas, jog nuteistieji arešto bausmę atlieka areštinėje. Reikšmingesniu gali būti laikomas nebent BK

49 straipsnio pakeitimas, kuriuo buvo panaikinama nuostata, jog nuteistieji arešto bausmę gali atlikti poilsio dienomis. Ši nuostata neteko galios todėl, kad buvo laikoma neatitinkanti ekonomiškumo principo.

2.5. Laisvės atėmimo bausmė

Laisvės atėmimo bausmė skirstoma į terminuoto laisvės atėmimo bausmę bei laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę. Terminuota laisvės atėmimo bausmė yra nuteistojo izoliavimas nuo visuomenės tam tikram laikui. Ši bausmės rūšis yra skiriama baudžiamojo įstatymo specialiosios dalies, pagal kurią yra kvalifikuojama nusikalstama veika, sankcijoje nustatytais atvejais. Įstatymų leidėjas yra nustatęs, jog minimali terminuoto laisvės atėmimo bausmė yra trys mėnesiai, o maksimali yra dvidešimt metų, tad teismas, skirdamas bausmę, yra įpareigotas laikytis šių BK nustatytų terminų (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Terminuotas laisvės atėmimas yra viena griežčiausių baudžiamajame įstatyme nustatytų bausmės rūšių. Skiriant šią bausmės rūšį asmuo yra izoliuojamas nuo visuomenės, priverstas nutraukti arba apriboti turimus socialinius ryšius gana ilgam laikui. Taip pat šios bausmės rūšies taikymas užtraukia papildomą ekonominę naštą valstybei, kadangi turima padengti asmens kalinimo išlaidas. Tuo tarpu laisvės atėmimas iki gyvos galvos yra pati griežčiausia baudžiamajame įstatyme nustatoma atsakomybės rūšis, asmuo yra izoliuojamas nuo visuomenės neribotam laikui, tad ši bausmė yra skiriama tik labai sunkius nusikaltimus padariusiems asmenims. Laisvės atėmimas iki gyvos galvos gali būti skiriamas tuo atveju, kai yra numatytas baudžiamojo įstatymo specialiosios dalies normos, pagal kurią yra kvalifikuojama nusikalstama veika, sankcijoje.

Analizuojant BK 50 straipsnį, numatantį terminuoto laisvės atėmimo bausmę asmenims, padariusiems nusikalstamą veiką, buvo atliktas tik vienas neesminis šio straipsnio pakeitimas analizuojamu laikotarpiu. BK 50 straipsnio pakeitimas įsigaliojo 2020 m. liepos 1 d., šiuo pakeitimu BK 50 straipsnio 3 dalis pripažinta netekusia galios (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42..., 2019). Ankstesnėje šio straipsnio dalies redakcijoje buvo reglamentuojama, jog laisvės atėmimo bausmę nuteistieji atlieka atvirose kolonijose, patalais namuose ir kalėjimuose, bausmės atlikimo vietą parenka teismas, atsižvelgdamas į kaltininko asmenybę, padaryto nusikaltimo pobūdį ir pavojingumą (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Laisvės atėmimo bausmės atlikimo tvarką ir sąlygas nustato Bausmių

vykdymo kodeksas (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Šios baudžiamojo įstatymo normos buvo atsisakyta, o joje buvusį reguliavimą nuspręsta vykdyti remiantis Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksu.

Analizuojant BK 51 straipsnį, numatantį laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę asmenims, padariusiems nusikalstamą veiką, pastebėtini keli šio straipsnio pakeitimai analizuojamu laikotarpiu. Vienas esminių pakeitimų įsigaliojo 2019 m. balandžio 3 d., šiuo pakeitimu buvo keičiama BK 51 straipsnio 2 dalis, baudžiamasis įstatymas papildytas 4 dalimi. Atliekant BK 51 straipsnio 2 dalies pakeitimus nustatyta, jog nuteistajam atlikus dvidešimt metų laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės, klausimą dėl jam paskirtos laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės pakeitimo terminuoto laisvės atėmimo bausme nagrinėja ir išsprendžia teismas pagal bausmę vykdančios institucijos teikimą (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 51..., 2019). Jeigu teismas nusprendžia pakeisti laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę terminuoto laisvės atėmimo bausme, terminuoto laisvės atėmimo bausmės terminas negali būti trumpesnis negu penkeri ir ilgesnis negu dešimt metų nuo teismo nutarties įsiteisėjimo dienos (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 51..., 2019). Spręsdamas laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės pakeitimo terminuoto laisvės atėmimo bausme klausimą, teismas atsižvelgia į nuteistojo nusikalstamo elgesio riziką, nuteistojo elgesį bausmės atlikimo metu, bausmės tikslus ir atliktos bausmės poveikį nuteistajam, ar nuteistasis atlygino ar pašalino reikšmingą padarytos žalos dalį ir įsipareigoja ją visiškai atlyginti ar pašalinti (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 51..., 2019). Laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės pakeitimo terminuoto laisvės atėmimo bausme tvarką nustato Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 51..., 2019). Taip pat analizuojamas baudžiamojo įstatymo straipsnis buvo papildytas 4 dalimi, numatančia, jog BK 51 straipsnio 2 dalyje nurodytas dvidešimties metų laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės terminas skaičiuojamas nuo kardomojo kalinimo (suėmimo) taikymo arba paskirtos laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atlikimo pradžios (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 51..., 2019). Jeigu nuteistasis laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atlikimo metu padaro naują tyčinį nusikaltimą, šio straipsnio 2 dalyje nurodyto dvidešimties metų termino skaičiavimo eiga nutrūksta ir terminas pradedamas skaičiuoti iš naujo nuo tyčinio nusikaltimo padarymo dienos (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 51..., 2019). Šiuos baudžiamojo įstatymo straipsnio pakeitimus lėmė keletas priežasčių. Viena iš jų, Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) 2017 m. gegužės 23 d.

paskelbtas Lietuvos Respublikai nepalankus sprendimas byloje Matiošaitis ir kiti prieš Lietuvą, kuriame buvo nustatyta, kad laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės reglamentavimas Lietuvoje, nenumatantis nuteistiesiems realios ir veiksmingai praktikoje taikomos laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės švelninimo galimybės, pažeidžia nuteistųjų teises įtvirtintas Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 3 straipsnyje (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. gegužės 23 d. sprendimas byloje). Kartu EŽTT konstatavo, kad Lietuvos nacionalinės teisės aktuose įtvirtinti instrumentai, įskaitant amnestiją ir Prezidento malonę, nėra pakankami, siekiant užkirsti kelią Konvencijos 3 straipsnio pažeidimams (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. gegužės 23 d. sprendimas byloje). EŽTT pažymėjo, kad siekiant laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės sutrumpinimo, nuteistasis privalo pademonstruoti pakankamą pažangą siekiant reabilitacijos ir mažinant nuteistojo nusikalstamo elgesio riziką bei atitikti kitokias su individualia nuteistojo socialine reabilitacija susijusias sąlygas (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. gegužės 23 d. sprendimas byloje). EŽTT papildomai akcentavo, kad nuteistasis jau nuo laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės paskyrimo momento privalo turėti galimybę iš anksto žinoti, kokias sąlygas jis privalo išpildyti ir kokius kriterijus atitikti, kad būtų svarstoma galimybė sutrumpinti jo atliekamą laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę, įskaitant galimybę reikalauti, kad atitinkamo priimto sprendimo (kuris turi būti priimami nuteistojo reabilitacijos proceso pagrindu) teisėtumą ir pagrįstumą peržiūrėtų teismas (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. gegužės 23 d. sprendimas byloje). Tad įstatymų leidėjas, siekdamas tinkamai įgyvendinti minėtą EŽTT sprendimą byloje prieš Lietuvą, užtikrinti, jog laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės reglamentavimas baudžiamajame įstatyme nepažeistų Konvencijos nuostatų, būtų suderintas su EŽTT jurisprudencija, atitiktų tarptautinius ir Europos Sąjungos teisės aktų reikalavimus, priėmė BK 51 straipsnio 2 ir 4 dalių pakeitimus. Minėtais pakeitimais teismui buvo suteikta galimybė peržiūrėti nuteistojo atliekamos laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės tolesnio atlikimo būtinumą bei nuspręsti ar egzistuoja poreikis pakeisti nuteistajam paskirtą laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę terminuota laisvės atėmimo bausme, jeigu nuteistasis įgyvendino reikalavimus, kurie leidžia manyti, jog nuteistasis nebekelia pavojaus visuomenei arba keliamas pavojus yra minimalus.

Dar vienas BK 51 straipsnio pakeitimas įsigaliojo 2020 m. liepos 1 d., šiuo pakeitimu buvo keičiama analizuojamo straipsnio 3 dalis, numatant, jog laisvės atėmimo iki gyvos galvos

bausmę nuteistieji atlieka pataisos įstaigose (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42..., 2019). Ankstesnėje šio straipsnio dalies redakcijoje buvo numatyta, jog laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę nuteistieji atlieka kalėjime (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Pirmuosius dešimt metų laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atlikę nuteistieji įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka gali būti perkelti į pataisos namus (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Šis pakeitimas buvo atliktas ryšium su faktinės situacijos pasikeitimu valstybėje, t.y. tokios įstaigos, kaip kalėjimas, faktinio egzistavimo nebuvimu.

Taigi, terminuotas laisvės atėmimas yra viena griežčiausių atsakomybės rūšių, numatomų baudžiamajame įstatyme, o laisvės atėmimas iki gyvos galvos yra pati griežčiausia bausmės rūšis. Šių bausmės rūšių taikymas ne tik izoluoja asmenį nuo visuomenės pakankamai ilgam laikui, nutraukia didžiąją dalį turimų socialinių ryšių, bet ir sukelia valstybei ekonomines pasekmes. Tačiau reikia pažymėti, jog šios bausmių rūšis yra taikomis tik už itin pavojingas nusikalstamas veikas, kuriomis yra kėsinama į svarbiausius individo, visuomenės bei valstybės interesus, tad tokių bausmių taikymas yra būtinas siekiant užtikrinti šių interesų apsaugą.

3. BAUDŽIAMOSIOS POLITIKOS TENDENCIJOS 2010 – 2021 METAIS

BAUSMĖS VYKDYMO ATIDĖJIMO SRITYJE

3.1. Laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimas

Bausmės vykdymo atidėjimas yra humaniškumo pavyzdys baudžiamojoje teisėje. Taikant BK 75 straipsnį užtikrinama, jog asmuo, nors ir yra nubaudžiamas, nebūtų pašalinamas iš visuomenės, išlaikomi asmens socialiniai ryšiai, užtikrinamas ekonomiškumo principo taikymas, kadangi valstybė nepatiria ekonominių sąnaudų įkalindama asmenį. Bausmės vykdymo atidėjimas gali būti taikomas asmenims, kurie yra nubausti arešto bausme, asmenims, kurie yra nuteisti laisvės atėmimo bausme ne daugiau kaip šešeriems metams už dėl neatsargumo padarytus nusikaltimus arba ne daugiau kaip ketveriems metams už vieną ar kelis nesunkius ar apysunkius tyčinius nusikaltimus (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje gausu BK 75 straipsnio normų išaiškinimų, kasacinis teismas yra pasakęs, jog bausmės vykdymas gali būti atidėtas, jeigu teismas nusprendžia, kad yra pakankamas pagrindas manyti, kad bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taip pat kasacinis teismas yra pasisakęs, jog sprendžiant klausimą dėl BK 75 straipsnio nuostatų taikymo, kiekvienu konkrečiu atveju reikia vertinti visumą aplinkybių, reikšmingų darant išvadą, ar bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo, o ne pasirinktinai sureikšminti tik atskiras aplinkybes (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi, kasacinis teismas nuosekliai formuojamoje praktikoje pabrėžia, jog bausmės vykdymo atidėjimo institutas gali būti taikomas tuo atveju, kai teismas mano, jog netaikant realaus laisvės atėmimo bus pasiekiami bausmės tikslai, nustatyti BK 41 straipsnyje, taip pat pabrėžiama, jog teismas, taikydamas bausmės vykdymo atidėjimą turi išsamiai analizuoti reikšmingas aplinkybes, vertinti jų visumą, nesuteikti prioritetinės reikšmės vienai ar kitai aplinkybei. Pažymėtina, jog teismas, taikydamas bausmės vykdymo atidėjimo institutą ne tik atsižvelgia į bausmės tikslus, aplinkybes, kurios yra reikšmingos ketinant taikyti šį baudžiamojo įstatymo institutą, bet ir įgyvendina teisingumo principą, t.y. tinkamai individualizuoja asmeniui taikomą bausmę. Kasacinis teismas yra paminėjęs, jog taikydamas BK 75 straipsnį, baudžiamosios veikos ir bausmės individualizavimą teismas atlieka du kartus: pirma – vadovaudamasis bendraisiais bausmės skyrimo pagrindais teismas įvertina nusikaltimo pobūdį ir jo pavojingumo laipsnį,

kaltininko asmenybę bei atsakomybę sunkinančias ir lengvinančias aplinkybes ir, atsižvelgdamas į aplinkybių visumą, parenka sankcijoje nustatytą bausmės rūšį ir dydį, tinkamiausią bausmės tikslams pasiekti; antra – nustatęs BK 75 straipsnyje nustatytas sąlygas, teismas šias aplinkybes įvertina dar kartą, sprenddamas, ar bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi, taikydamas bausmės vykdymo atidėjimą, teismas turi įvertinti ar asmeniui skiriamų baudžiamųjų teisinių priemonių bei įpareigojimų visuma, jų taikymas padarys teigiamą įtaką asmens elgesiui, ar užtikrins, jog asmuo nekels grėsmės svarbiausiems individo, visuomenės ir valstybės interesams, ateityje nebusikals. Paminėtina, jog teismas, įvertindamas byloje esančius duomenis apie kaltininko asmenybę, ypatingą dėmesį turi kreipti ir į tai, kaip bausmės vykdymas paveiks kaltininko teigiamus socialinius ryšius (kaltininkas neteks nuolatinio darbo, galimybių baigti mokslą ar įgyti specialybę, nebus kam prižiūrėti sergančiųjų ar neįgaliųjų, bus apsunkintas vaikų išlaikymas, prarastas ryšys su jais, apskritai su šeima ir pan.) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Dėl šių priežasčių visos reikšmingos aplinkybės, nuteistojo asmenybė turi būti įvertinama ne tik teismui paskiriant tinkamą bausmę, bet ir sprendžiant ar taikyti bausmės vykdymo atidėjimą. Vertinant tai kas paminėta, galima teigti, jog teismas, skirdamas bausmės vykdymo atidėjimą turi išsamiai išanalizuoti visas reikšmingas aplinkybes, neskirti prioritetingos reikšmės vienai ar kelioms aplinkybėms, o vertinti jų visumą, atsižvelgti bei įvertinti kokia įtaka bus padaryta nuteistajam netaikant šio instituto, o taip pat įvertinti ar šio instituto taikymas teigiamai paveiks nuteistojo elgesį. Taikydamas šį baudžiamosios teisės institutą teismas vadovaujasi ne tik BK 75 straipsnyje įtvirtintais formaliais pagrindais, bet ir atsižvelgia ar bus pasiekiami BK 41 straipsnio 2 dalyje įtvirtinti bausmės tikslai. Paminėtina, jog bausmės vykdymo atidėjimo taikymas yra teismo teisė, bet ne pareiga, jeigu teismui kyla pagrįstų abejonių dėl šio instituto taikymo veiksmingumo, bausmės tikslų pasiekiamumo taikant šį baudžiamojo kodekso straipsnį, teismas neturėtų jo taikyti. Ne mažiau svarbu pažymėti kasacinio teismo plenarinės sesijos pateiktą išaiškinimą, kuriame teismas paminėjo, jog taikant bausmės vykdymo atidėjimą humaniško principo reikalavimai turi būti derinami ir su teisingumo principu, pagal kurį kaltininko nubaudimas ar atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės negali paneigti baudžiamosios teisės esmės ir paskirties, sudaryti nebaudžiamumo prielaidų, formuoti nepagarbos įstatymui ar ignoruoti nukentėjusiųjų teisėtų interesų ir pan. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje

byloje). Šioje nutartyje kasacinio teismo baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinė sesija pabrėžė, jog taikant bausmės vykdymo atidėjimo institutą turi būti užtikrinama, jog bus paisoma teisės principų, principai bus derinami tarpusavyje, taip pat taikant šį baudžiamosios teisės institutą neturi būti paneigiama baudžiamosios teisės esmė ir paskirtis, kadangi iš baudžiamosios teisės esmės kyla reikalavimas, jog kiekvienas apkaltinamasis nuosprendis turi užtikrinti adekvačią, teisingą valstybės reakciją į kaltininko padarytus baudžiamosios teisės pažeidimus, atlikti ne tik nubaudo funkciją, bet ir vykdyti bendrosios bei specialiosios prevencijos funkcijas.

Analizuojant BK 75 straipsnio pakeitimus bei jų taikymą asmenims, kurie yra nubausti laisvės atėmimo bausme, paminėtinas 2012 m. liepos 1 d. įsigaliojęs pakeitimas, šiuo pakeitimu buvo iš esmės keičiamas BK 75 straipsnis, t.y. šio straipsnio 1, 2, 4 dalys, straipsnis papildytas 3 ir 5 dalimis. Keičiant BK 75 straipsnio 1 dalį buvo numatyta, jog asmeniui, nuteistam laisvės atėmimu už vieną ar kelis nesunkius ar apysunkius tyčinius nusikaltimus ne daugiau kaip ketveriems metams arba ne daugiau kaip šešeriems metams už dėl neatsargumo padarytus nusikaltimus, teismas gali atidėti paskirtos bausmės vykdymą nuo vienerių iki trejų metų (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48..., 2012). Ankstesnėje šio straipsnio dalies redakcijoje buvo numatyta, jog asmeniui, nuteistam laisvės atėmimu už vieną ar kelis nesunkius ar apysunkius tyčinius nusikaltimus ne daugiau kaip trejiems metams arba ne daugiau kaip šešeriems metams už dėl neatsargumo padarytus nusikaltimus, teismas gali atidėti paskirtos bausmės vykdymą nuo vienerių iki trejų metų (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Šiuo pakeitimu buvo nustatyta, jog asmeniui ilgesnį laiką, t.y. nebe trejiems, o keturiems metams, nuteistam laisvės atėmimo bausme už vieną ar kelis nesunkius ar apysunkius tyčinius nusikaltimus, teismas gali atidėti paskirtos bausmės vykdymą. Šiuo pakeitimu, manytina, jog buvo siekiama išplėsti sąrašą asmenų, kuriems taikant tam tikros trukmės laisvės atėmimo bausmę, gali būti atidedamas bausmės vykdymas. Taip pat buvo keičiama BK 75 straipsnio 2 dalis, šiuo pakeitimu buvo numatytas iš esmės naujas teismo galimų skirti pareigų asmeniui sąrašas tuo atveju, kai asmeniui yra atidedamas bausmės vykdymas. Pakeitimu numatyta, jog atidedamas bausmės vykdymą, teismas paskiria nuteistajam vieną ar kelias tarpusavyje suderintas baudžiamojo kodekso IX skyriuje numatytas baudžiamojo poveikio priemones ir (ar) pareigas: 1) atsiprašyti nukentėjusio asmens; 2) teikti nukentėjusiam asmeniui pagalbą, kol šis gydos; 3) gydytis priklausomybės ligas, kai nuteistasis sutinka; 4) auklėti ir prižiūrėti savo nepilnamečius vaikus, rūpintis jų sveikata, išlaikyti juos; 5) pradėti dirbti arba mokytis, tęsti darbą ar mokslą; 6) dalyvauti elgesio pataisos

programoje; 7) neišeiti iš namų tam tikru laiku, jeigu tai nesusiję su darbu arba mokymusi; 8) neišvykti už gyvenamosios vietos miesto (rajono) ribų be nuteistojo priežiūrą vykdančios institucijos leidimo; 9) nesilankyti tam tikrose vietose arba nebendrauti su tam tikrais asmenimis ar asmenų grupėmis; 10) nevertoti psichiką veikiančių medžiagų; 11) neturėti, nenaudoti, neįsigyti tam tikrų daiktų arba neužsiimti tam tikra veikla (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48..., 2012). Atliekant šį BK pakeitimą, kaip jau minėta, buvo nustatytas iš esmės naujas teismo galimų skirti įpareigojimų sąrašas, naujoje straipsnio redakcijoje neliko tokių teismo galimų skirti įpareigojimų kaip: 1) atlyginti arba pašalinti nusikaltimu padarytą turtinę žalą; 4) pradėti dirbti ar užsiregistruoti darbo biržoje, be teismo sutikimo nekeisti darbo vietos; 5) pradėti mokytis, tęsti mokslą ar įgyti specialybę; 6) gydytis nuo alkoholizmo, narkomanijos, toksikomanijos ar venerinės ligos, kai nuteistasis sutinka; 7) be institucijos, prižiūrinčios bausmės vykdymo atidėjimą, sutikimo neišvykti iš gyvenamosios vietos ilgiau kaip septynioms paroms (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Nors savo esme kai kurie naujai nustatyti įpareigojimai yra gana panašūs į anksčiau buvusius, visgi įstatymų leidėjas atliko tam tikrus pakeitimus, pavyzdžiui ankstesnėje straipsnio redakcijoje buvo nustatomas įpareigojimas gydytis ne tik nuo priklausomybės ligų, bet ir nuo venerinės ligos, naujojoje straipsnio redakcijoje šio įpareigojimo nebeliko. Taip pat pastebėtina, jog ankstesnėje straipsnio redakcijoje buvo nustatomas įpareigojimas ne tik pradėti mokytis ar tęsti mokslą, bet ir įgyti specialybę, naujojoje įstatymo redakcijoje reikalavimas įgyti specialybę taip pat nebėra keliamas. Ne mažiau svarbus pakeitimas buvo atliekamas keičiant minėtos straipsnio dalies 7 punktą, kuris numatė, jog asmuo be institucijos, kuri prižiūri bausmės vykdymo atidėjimą, sutikimo negali išvykti iš gyvenamosios vietos ilgiau kaip septynioms paroms, tačiau trumpesniam terminui asmuo galėjo išvykti ir negavęs sutikimo (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Naujojoje straipsnio redakcijoje numatyta, jog asmuo yra įpareigojamas neišvykti už gyvenamosios vietos miesto ar rajono ribų bei priežiūra vykdančios institucijos leidimo (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48..., 2012). Taigi, naujojoje straipsnio dalies redakcijoje nebeliko nustatyto termino, kuriam asmuo gali išvykti be priežiūrą vykdančios institucijos leidimo, tačiau buvo nurodoma, jog šis leidimas yra reikalingas tik tuo atveju, kai asmuo ketina palikti gyvenamosios vietos miesto ar rajono ribas. Taip pat BK 75 straipsnis buvo papildytas 3 dalimi, numatant, jog teismas asmeniui jo ar kitų baudžiamojo proceso dalyvių prašymu, taip pat savo nuožiūra gali paskirti kitas baudžiamajame įstatyme nenumatytas pareigas, kurios, teismo nuomone, turėtų teigiamos

įtakos nuteistojo elgesiui (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48..., 2012). Šiuo pakeitimu buvo siekiama sudaryti tinkamas sąlygas nuteistųjų priežiūros sąlygų individualizavimui (Aiškinamasis raštas, 2010). Taigi, įstatymų leidėjas naujojoje straipsnio redakcijoje nustatė nebaigtinį sąrašą įpareigojimų, kurie gali būti skiriami asmeniui tuo atveju, kai yra atidedamas bausmės vykdymas. Manytina, jog šiais pakeitimais įstatymų leidėjas siekė, jog teismas galėtų tinkamai individualizuoti skiriamą bausmę, užtikrinti kuo efektyvesnę daromą poveikį nuteistojo elgesiui, siekiant, jog nuteistasis nekeltų grėsmės svarbiausiems saugomiems interesams, jog ateityje nenusikalstų. Pažymėtina, jog Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat yra išaiškinęs, jog baudžiamojo poveikio priemonės paskirtis turi būti sietina su probacijos tikslais, t. y. užtikrinti veiksmingą probuojamųjų resocializaciją ir mažinti jų nusikalstamų veikų recidyvą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Įstatymų leidėjas keitė ir BK 75 straipsnio 4 dalį, numatant, jog skirdamas baudžiamojo kodekso IX skyriuje numatytas baudžiamojo poveikio priemones ir (ar) šio straipsnio 2 ir 3 dalyse numatytas pareigas, teismas nustato laiką, per kurį nuteistasis privalo jas įvykdyti (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48..., 2012). Šiuo pakeitimu buvo papildyta ankstesnėje įstatymo redakcijoje įtvirtinta BK 75 straipsnio 3 dalis, kurioje buvo numatyta, jog skirdamas baudžiamojo straipsnio 2 dalyje numatytus įpareigojimus, teismas nustato laiką, per kurį nuteistasis privalo juos įvykdyti (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Taigi, minėtu pakeitimu buvo papildyta, jog teismas gali nuteistajam skirti ne tik BK 75 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas pareigas, o taip pat ir papildytoje 3 dalyje numatytas pareigas, bet ir BK IX skyriuje numatytas baudžiamojo poveikio priemones. Atliekant pakeitimus BK 75 straipsnis buvo papildytas 5 dalimi, numatant, jog bausmės vykdymo atidėjimo vykdymo tvarką ir sąlygas nustato Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48..., 2012). Šis pakeitimas buvo atliekamas ryšium su priimamu nauju teisės aktu, kuris įsigaliojo 2012 m. liepos 1 d., t.y. Lietuvos Respublikos probacijos įstatymu, kurio 1 straipsnio 1 dalyje numatyta, jog įstatymas nustato probacijos tikslą ir principus, probacijos vykdymo tvarką ir sąlygas, asmenų, kuriems paskirta probacija, teisinę padėtį, probacijos vykdymo teisėtumo priežiūrą (Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas, 2012). Paminėtina, jog atliekant pakeitimus buvo panaikinta BK 75 straipsnio 4 dalis, kurioje buvo numatomi įvairūs pagrindai, kuriais remiantis asmuo galėjo būti atleidžiamas nuo bausmės suėjus bausmės vykdymo atidėjimo terminui, asmeniui galėjo būti pratęsiamas bausmės vykdymo atidėjimo terminas, bausmės vykdymo atidėjimas

galėjo būti panaikinamas ir asmuo privalėjo vykdyti apkaltinamuoju nuosprendžiu jam paskirtą bausmę (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Taigi, analizuojant įstatymų leidėjo atliktus pakeitimus pastebėtina, jog įstatymų leidėjas siekė sudaryti kuo palankesnes sąlygas nuteistojo asmens elgesio korekcijai, t.y. iš esmės pakeitė teismo galimų skirti pareigų sąrašą, įtvirtino galimybę teismui kartu su tam tikromis pareigomis skirti baudžiamojo poveikio priemones, kurios yra numatytos BK IX skyriuje, o taip pat nustatė teisę teismui skirti kitas pareigas, kurios yra nenumatytos BK, tuo atveju, jeigu teismas manytų, jog jos tinkamai paveiks nuteistojo elgesį, užtikrins, jog nuteistasis ateityje nepažeis BK nuostatų. Ne mažiau svarbu paminėti, jog įstatymų leidėjas atlikdamas pakeitimus išplėtė ratą asmenų, kuriems gali būti taikomas bausmės vykdymo atidėjimas, nustatydamas, jog bausmės vykdymą galima atidėti asmenims, kurie yra nubausti laisvės atėmimo bausme už vieną ar kelis nesunkius ar apysunkius tyčinius nusikaltimus ne daugiau kaip ketveriems metams, skirtingai nei buvo numatyta ankstesnėje įstatymo redakcijoje, kurioje buvo reglamentuota, jog bausmės vykdymas gali būti atidėtas minėtas veikas atlikusiems asmenims, kurie yra nubausti laisvės atėmimo bausme ne daugiau kaip trejiems metams.

Ne mažiau svarbus BK 75 straipsnio pakeitimas įsigaliojo 2015 m. kovo 24 d., nors šiuo pakeitimu buvo keičiama tik viena šio straipsnio dalis, t.y. 1 dalis, tačiau šis pakeitimas turėjo esminės reikšmės taikant bausmės vykdymo atidėjimo institutą. Keisdamas BK 75 straipsnio 1 dalį įstatymų leidėjas numatė, jog asmeniui, nuteistam laisvės atėmimu ne daugiau kaip šešeriems metams už dėl neatsargumo padarytus nusikaltimus arba ne daugiau kaip ketveriems metams už vieną ar kelis tyčinius nusikaltimus (išskyrus labai sunkius nusikaltimus), teismas gali atidėti paskirtos bausmės vykdymą nuo vienerių iki trejų metų (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 27..., 2015). Ankstesnėje analizuojamo straipsnio dalies redakcijoje buvo numatyta, jog asmeniui, nuteistam laisvės atėmimu už vieną ar kelis nesunkius ar apysunkius tyčinius nusikaltimus ne daugiau kaip ketveriems metams arba ne daugiau kaip šešeriems metams už dėl neatsargumo padarytus nusikaltimus, teismas gali atidėti paskirtos bausmės vykdymą nuo vienerių iki trejų metų (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Šiuo pakeitimu buvo praplečiamas asmenų bei nusikalstamų veikų ratas, kurias atlikus gali būti taikomas bausmės vykdymo atidėjimo institutas, buvo numatyta, jog bausmės vykdymo atidėjimas gali būti taikomas ir tiems asmenims, kurie padarė ir sunkius nusikaltimus tuo atveju, kai skiriama laisvės atėmimo bausmė neviršija ketverių metų. Įstatymų leidėjas buvo paskatintas atlikti šiuos pakeitimus dėl to, jog baudžiamojo

įstatymo specialiojoje dalyje yra įtvirtintas nemažas kiekis veikų, kurios, nors ir priskiriamos sunkių nusikaltimų kategorijai, tačiau galimos paskirti laisvės atėmimo bausmės dydis pasižymi plačiomis ribomis, pavyzdžiui BK 149 straipsnio 2 dalis, BK 183 straipsnio 2 dalis, 250 straipsnio 2 dalis ir panašiai, šių straipsnių dalių sankcijose numatoma, jog laisvės atėmimo bausmė gali būti skiriama iki dešimties metų (Aiškinamasis raštas, 2014). Aiškinant priežastis, nulėmusias įstatymų leidėjo valią keisti BK 75 straipsnio 1 dalį, nurodoma, jog remiantis BK 11 straipsnio taisyklėmis, visi minėti nusikaltimai priskiriami sunkių nusikaltimų kategorijai, nepriklausomai nuo teismo realiai paskirto laisvės atėmimo bausmės dydžio, pavyzdžiui, net ir vienerių metų bausmės (Aiškinamasis raštas, 2014). Taigi, atlikus minėtą BK 75 straipsnio 1 dalies pakeitimą teismui buvo suteikta diskrecijos teisė taikyti bausmės vykdymo atidėjimo institutą net ir tais atvejais, kai asmuo yra nuteisiamas už sunkaus nusikaltimo padarymą, tuo atveju, kai paskiriama laisvės atėmimo bausmė yra ne ilgesnė kaip ketveri metai.

BK 75 straipsnio 1 dalis keičiama buvo ir 2017 metais, pakeitimai įsigaliojo 2017 m. spalio 5 d., šiuo pakeitimu buvo numatyta, jog asmeniui, nuteistam laisvės atėmimu ne daugiau kaip šešeriems metams už dėl neatsargumo padarytus nusikaltimus arba ne daugiau kaip ketveriems metams už vieną ar kelis nesunkius ar apysunkius tyčinius nusikaltimus, teismas gali atidėti paskirtos bausmės vykdymą nuo vienerių iki trejų metų (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 43..., 2017). Ankstesnėje BK 75 straipsnio 1 dalies redakcijoje buvo numatyta, kad asmeniui, nuteistam laisvės atėmimu ne daugiau kaip šešeriems metams už dėl neatsargumo padarytus nusikaltimus arba ne daugiau kaip ketveriems metams už vieną ar kelis tyčinius nusikaltimus (išskyrus labai sunkius nusikaltimus), teismas gali atidėti paskirtos bausmės vykdymą nuo vienerių iki trejų metų (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Šiuo pakeitimu įstatymų leidėjas sukonkretinimo, jog bausmės vykdymo atidėjimas gali būti taikomas asmenims, kurie ne daugiau kaip ketveriems metams yra nubausti laisvės atėmimo bausme už vieną ar kelis nesunkius ar apysunkius tyčinius nusikaltimus, ankstesnėje straipsnio redakcijoje buvo išskiriama, jog bausmės vykdymo atidėjimas negali būti taikomas tik labai sunkių nusikaltimų padarymo atveju. Ankstesnėje baudžiamojo įstatymo 75 straipsnio 1 dalies redakcijoje įtvirtintas reguliavimas sudarė prielaidas net ir asmenims, padariusiems sunkius nusikaltimus, taikyti bausmės vykdymo atidėjimą. Pažymėtina, jog būtent sunkūs ir labai sunkūs nusikaltimai daro didžiausią žalą asmens, visuomenės ir valstybės saugomiems interesams, todėl atvejai, kuomet būtent tokius nusikaltimus atlikę asmenys yra atleidžiami nuo

realios laisvės atėmimo bausmės atlikimo, paneigia baudžiamosios teisės esmę, prieštarauja teisingumo principui. Įstatymų leidėjas, priimdamas BK 75 straipsnio 1 dalies pakeitimus siekė, jog paskirta bausmė už pačius pavojingiausius nusikaltimus būtų veiksminga ir efektyvi, realiai vykdoma, o ne atidedama (Aiškinamasis raštas, 2017). Taigi, dėl aukščiau minėtų priežasčių įstatymų leidėjas nustatė, jog bausmės vykdymo atidėjimas gali būti taikomas asmenims, nuteistiems laisvės atėmimo bausme ne daugiau kaip šešeriems metams už dėl neatsargumo padarytus nusikaltimus arba ne daugiau kaip ketveriems metams už vieną ar kelis būtent tik nesunkius ar apysunkius tyčinius nusikaltimus, eliminuodamas galimybę taikyti šį institutą asmenims, padariusiems sunkius nusikaltimus.

Dar vieni, esminiai, BK 75 straipsnio pakeitimai įsigaliojo 2020 m. liepos 1 d., atliekant šiuos pakeitimus buvo keičiamos BK 75 straipsnio 2, 4, 5, 6, 7 ir 9 dalys, taip pat į BK įtraukiamos naujos BK 75 straipsnio dalys, t.y. 1, 3 ir 8 dalys. BK 75 straipsnio 1 dalies pakeitimai šioje darbo dalyje nebus apžvelgiami, šie pakeitimai bus aptariami vėlesnėje darbo dalyje. Naujojoje BK 75 straipsnio 2 dalies redakcijoje buvo nustatytas analogiškas reguliavimas, kuris buvo numatomas ankstesnėje BK 75 straipsnio 1 dalies redakcijoje, t.y. nustatyta, jog asmeniui, nuteistam laisvės atėmimu ne daugiau kaip šešeriems metams už dėl neatsargumo padarytus nusikaltimus arba ne daugiau kaip ketveriems metams už vieną ar kelis nesunkius ar apysunkius tyčinius nusikaltimus, teismas gali atidėti paskirtos bausmės vykdymą nuo vienerių iki trejų metų (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42..., 2019). Tiesa, ankstesnėje BK 75 straipsnio 1 dalies redakcijoje buvo numatyta, jog bausmės vykdymas gali būti atidėtas, jeigu teismas nusprendžia, kad yra pakankamas pagrindas manyti, kad bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Ši BK 75 straipsnio 1 dalies nuostata iš dalies buvo perkelta į BK 75 straipsnio 4 dalį, numatant, jog bausmės vykdymas pagal šio straipsnio 1, 2, 3 dalis gali būti atidėtas, jeigu teismas nusprendžia, kad yra pakankamas pagrindas manyti, kad bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo arba asmeniui atlikus tik jos dalį (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42..., 2019). Šis ankstesnės BK 75 straipsnio 1 dalies papildymas buvo atliktas ryšium su atsiradusiomis naujomis, t.y. anksčiau BK 75 straipsnyje neįtvirtintomis, 1 ir 3 dalimis, o taip pat buvo numatyta, jog gali būti atidedamas ne tik visos paskirtos laisvės atėmimo bausmės vykdymas, bet šis institutas gali būti taikomas asmeniui atlikus tik dalį realios laisvės atėmimo bausmės. Įstatymų leidėjas taip pat priėmė sprendimą BK 75 straipsnį papildyti nauja 3 dalimi, kurioje numatė, jog asmeniui, nuteistam laisvės atėmimu daugiau kaip

šešeriems metams už dėl neatsargumo padarytus nusikaltimus arba daugiau kaip ketveriems metams už vieną ar kelis nesunkius ar apysunkius tyčinius nusikaltimus, arba ne daugiau kaip penkeriems metams už sunkų nusikaltimą, išskyrus sunkius nusikaltimus, numatytus baudžiamojo kodekso XV, XVI, XVIII, XX, XXI, XXIII, XXXIII, XXXV, XXXVII, XLIV skyriuose, teismas gali iš dalies atidėti paskirtos bausmės vykdymą (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42..., 2019). Taip pat šio straipsnio dalies redakcijoje įtvirtinta, jog iš dalies atidėdamas bausmės vykdymą, teismas nustato po teismo nuosprendžio įsiteisėjimo nedelsiant atliktinos laisvės atėmimo bausmės dalį, kuri negali būti trumpesnė kaip šeši mėnesiai ir ilgesnė kaip dveji metai, taip pat nuo vienerių iki trejų metų likusios neatliktos bausmės vykdymo atidėjimo terminą (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42..., 2019). Keičiant šią baudžiamojo kodekso straipsnio dalį buvo išplėstas ratas asmenų ir veikų, už kuriuos gali būti taikomas bausmės vykdymo atidėjimas, numatant galimybę skirti bausmės vykdymo atidėjimą iš dalies, t.y. asmeniui, nuteistam laisvės atėmimu daugiau kaip šešeriems metams už dėl neatsargumo padarytus nusikaltimus arba daugiau kaip ketveriems metams už vieną ar kelis apysunkius tyčinius nusikaltimus, arba ne daugiau kaip penkeriems metams už sunkų nusikaltimą, išskyrus sunkų nusikaltimą visuomenės saugumui, žmogaus sveikatai, laisvei, seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, t.y. pavojingiausius nusikaltimus (Aiškinamasis raštas, 2019). Iš dalies keičiama buvo ir BK 75 straipsnio 2 dalis, naujojoje baudžiamojo įstatymo straipsnio redakcijoje ankstesnės nuostatos buvo perkeltos į 5 dalį, t.y. buvo išvardijamas analogiškas teismo galimų skirti nuteistajam pareigų sąrašas. BK 75 straipsnio 5 dalis buvo papildyta nuostatomis, jog atidėdamas bausmės vykdymą pagal šio straipsnio 2 ir 3 dalis, teismas paskiria nuteistajam vieną ar kelias tarpusavyje suderintas šio kodekso IX skyriuje numatytas baudžiamojo poveikio priemones, šio straipsnio 1 dalyje nustatytą intensyvią priežiūrą ir (ar) šias pareigas (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42..., 2019). Taigi, BK 75 straipsnio 5 dalyje, lyginant su ankstesne šio straipsnio redakcija, įtvirtinta naujovė, jog buvo numatyta galimybė teismui kartu su BK IX skyriuje numatytomis baudžiamojo poveikio priemonėmis, BK 75 straipsnio 5 dalyje numatytomis pareigomis, skirti asmeniui, kuriam bausmės vykdymas buvo atidėtas, intensyvią priežiūrą. Manytina, jog priimdamas šį BK pakeitimą įstatymų leidėjas siekė įtvirtinti intensyvesnę nuteistojo asmens, kuriam bausmės vykdymas buvo atidėtas, priežiūrą, siekiant, jog asmeniui būtų eliminuojama galimybė pažeisti teismo skiriamas pareigas, pavyzdžiui pareigą neišeiti iš namų tam tikru metu, jeigu tai nėra susiję su darbu arba mokymusi, pareigą neišvykti už gyvenamosios vietos

miesto ar rajono ribų be priežiūrą vykdančios institucijos leidimo. Atliekant pakeitimus ankstesnė BK 75 straipsnio 3 dalies redakcija nebuvo keičiama, analogiškos nuostatos, kurios buvo įtvirtinamos šioje straipsnio dalyje, buvo perkeltos į naujosios BK 75 straipsnio 6 dalies redakciją. Ankstesnė BK 75 straipsnio 4 dalies redakcija taip pat nebuvo keičiama, joje išdėstytas reguliavimas buvo perkeltas į BK 75 straipsnio 7 dalį, keičiant atitinkamai naujojoje BK 75 straipsnio redakcijoje įtvirtintų normų numeraciją. Atliekant baudžiamojo įstatymo pakeitimus BK 75 straipsnis buvo papildytas nauja, t.y. 8 dalimi, kurioje buvo numatyta, jog skirdamas arešto arba laisvės atėmimo bausmę ir šiame straipsnyje nustatyta tvarka neatidėdamas bausmės vykdymo, teismas privalo motyvuoti savo sprendimą (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42..., 2019). Manytina, jog įtraukdamas šią nuostatą į baudžiamąjį įstatymą, įstatymų leidėjas siekė, jog teismo sprendimas neatidėti bausmės vykdymo būtų motyvuotas, t.y. bausmės vykdymo atidėjimo skyrimas išliko teismo teise, o ne pareiga, tačiau teismui buvo nustatytas įpareigojimas pagrįsti dėl kokių priežasčių nusprendžiama to nedaryti. Tokiu būdu įstatymų leidėjas siekė išvengti situacijos, kuomet, nors ir egzistuoja tinkamos sąlygos taikyti šį baudžiamojo įstatymo institutą, tačiau teismas nesiryžta ar dėl kitų priežasčių netaiko bausmės vykdymo atidėjimo. Šiuo įstatymo pakeitimu, manytina, jog įstatymų leidėjas siekė, jog esant bausmės vykdymo atidėjimo pagrindams asmuo neturėtų atlikti realios laisvės atėmimo bausmės, būtų užtikrinami asmens socialiniai ryšiai, o taip pat taupomos valstybės lėšos, kurios būtų skiriamos įkalinant asmenį įkalinimo įstaigoje. BK 75 straipsnio 9 dalies pakeitimas nebuvo reikšmingas, kadangi buvo keičiama tik šio straipsnio dalies numeracija, o analogiška formuluotė buvo perkeliama iš anksčiau galiojusios BK 75 straipsnio 5 dalies redakcijos.

Taigi, analizuojant BK 75 straipsnio, kuris reglamentuoja bausmės vykdymo atidėjimą, pakeitimus galima pastebėti, jog įstatymų leidėjas numatė itin platų pareigų sąrašą, kurį teismas gali skirti laisvės atėmimo bausme nuteistam asmeniui. Be visų ko, įstatymų leidėjas numatė, jog asmeniui kartu su baudžiamojo poveikio priemonėmis, pareigomis, gali būti skiriama intensyvi priežiūra, tokiu būdu, manytina, siekdamas užtikrinti efektyvesnę nuteistojo asmens priežiūrą, galimai siekė įgyvendinti bausmės ekonomiškumo principą. Paminėtina, jog baudžiamosios teisės mokslininkų kritikos sulaukė įstatymų leidėjo sprendimas nuteistajam, atidedant bausmės vykdymą skirti intensyvią priežiūrą, kuri yra vykdoma elektroninio monitoringo priemonėmis. S. Bikelis ir S. Nikartas pateikė išvadas dėl šio baudžiamojo įstatymo pakeitimo projekto bei nurodė, jog jų nuomone intensyvios priežiūros reguliavimas

prieštarauja bausmių individualizavimo ir proporcingumo principams, kadangi, ši priemonė yra tikslinga tada, kai asmens nusikalstamo elgesio rizika susijusi su buvimu tam tikrose vietose arba realia grėsme konkreitiems asmenims (pvz., tokia praktika yra taikoma Vokietijoje) (Nikartas, Bikelis, 2021, p. 22). Manytina, jog autoriai pagrįstai kvestionuoja šios priemonės taikymo proporcingumą, ypač tais atvejais, kai asmenų padaryta nusikalstama veika, atitinkamai ir galimas tokio elgesio pakartotinumai, nėra susiję su keliamu pavojumi kitiems asmenims. Autoriai taip pat pabrėžia, jog nemažai bausmės atidėjimo ir laisvės apribojimo atvejų intensyvi priežiūra dėl individualizavimo stokos būtų perteklinė priemonė, kuri neturėtų resocializacinės pridėtinės vertės, trukdytų asmeniui socializuotis visuomenėje, veiktų kaip didelis psichologinis diskomfortas (Nikartas, Bikelis, 2021, p. 22). Sutiktina su tokia autorių pozicija, kadangi vykdant intensyvią priežiūrą asmens judėjimo laisvė yra sutrikdoma, taip pat asmeniui yra užkraunama papildoma našta rūpintis tinkamu įrenginiu, kuris atlieka elektroninį monitoringą, veikimu, pvz.: baterijos krovimu. Paminėtina, jog šios priemonės taikymas pažeidžia asmens orumą, įrenginį, kuris atlieka elektroninį monitoringą, yra keblu paslėpti po įprastais drabužiais. Todėl abejotinas šios priemonės taikymo būtinumas tais atvejais, kai nuteistasis nekelia realaus pavojaus kitiems asmenims, yra nuteistas už nesmurtinės nusikalstamos veikos padarymą. Šios priemonės taikymo būtinumas kelia abejonių ir dėl valstybei tenkančios ekonominės naštos įsigyjant minėtas elektroninio monitoringo priemones. Taigi, nors ir abejotina tam tikrų atliktų pakeitimų reglamentavimo tinkamumu, manytina, jog vertinant įstatymo leidėjo atliktus BK 75 straipsnio pakeitimus visa apimtimi, jie buvo itin svarbūs ir reikšmingi, remiantis jais buvo įgyvendinta ne tik įstatymų leidėjo valia, bet ir įgyvendinami baudžiamosios teisės principai.

3.2. Arešto bausmės vykdymo atidėjimas

Paminėtina, jog analizuojant BK 75 straipsnio pakeitimus aptariamu laikotarpiu pastebėtinas vos vienas, tačiau svarbus įstatymų leidėjo atliktas pakeitimas, kuris yra susijęs su arešto bausmės vykdymo atidėjimo taikymu. Šis pakeitimas įsigaliojo 2020 m. liepos 1 d., BK 75 straipsnis buvo papildytas anksčiau BK 75 straipsnyje įtvirtinta norma, kuri buvo pripažinta netekusi galios nuo 2004 m. liepos 13 d. Šioje normoje buvo numatyta, jog asmeniui, pirmą kartą nuteistam arešto bausme, teismas gali atidėti paskirtos bausmės vykdymą nuo trijų mėnesių iki vienerių metų ir paskirti jam intensyvią priežiūrą – nuteistojo buvimo vietos pagal

nustatytą laiką kontrolę elektroninio stebėjimo priemonėmis (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42..., 2019). Numatyta, jog nuteistojo buvimo vietą ir laiką nustato teismas (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42..., 2019). Be visą ko, įstatymų leidėjas numatė, jog kartu su intensyvia priežiūra teismas gali paskirti nuteistajam vieną ar kelias tarpusavyje suderintas baudžiamojo kodekso IX skyriuje numatytas baudžiamojo poveikio priemones ir (ar) šio straipsnio 5 ir 6 dalyse nustatytas pareigas (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42..., 2019). Atlikdamas šiuos pakeitimus įstatymų leidėjas numatė, jog bausmės vykdymo atidėjimo institutas gali būti taikomas ne tik asmenims, kurie yra nubausti laisvės atėmimo bausme, bet ir asmenims, kurie yra nubausti arešto bausme, tokiu būdu galimai siekdamas supažinti įkalinimų asmenų kiekį, net ir tų, kuriems laisvė atimama trumpalaikiam periodui. Manytina, jog įstatymų leidėjas siekė, jog kaip įmanoma dažniau asmenims būtų taikomos bausmės, kurios nėra susijusios su laisvės atėmimo, o pritaikius tokias, būtų sukuriamos prielaidos neįkalininti asmens. Šio tikslo įstatymų leidėjas siekė sistemingai ne tik atlikdamas aptariamo straipsnio pakeitimus, bet ir keisdamas kitus baudžiamojo įstatymo straipsnius. Užtikrindamas, jog asmenų realus įkalinimas įkalinimo įstaigose būtų kraštutinė priemonė, įstatymų leidėjas siekė ne tik užtikrinti nuteistųjų turimų socialinių ryšių išsaugojimą, daryti teigiamą įtaką asmens elgesiui, siekti, jog asmuo ateityje nenusikals, bet ir užtikrinti bausmės ekonomiškumo principo laikymąsi.

Aptariant minėtą baudžiamojo įstatymo pakeitimą bei numatant, jog bausmės vykdymo atidėjimas gali būti taikomas asmeniui, kuris yra pirmą kartą nubaustas arešto bausme, manytina, jog paminėtinas itin svarbus kasacinio teismo pateiktas išaiškinimas, kuriame teismas pažymėjo, jog asmeniui, kuris buvo nubaustas viešųjų darbų bausme bei vengė atlikti šią bausmę, remiantis galiojančia to meto redakcija teismui pakeitus paskirtą bausmę arešto bausme, negali ir neturi būti laikoma, jog asmuo yra nubaustas būtent arešto bausme, o ne jam paskirta viešųjų darbų bausme (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Teisėjų kolegija pabrėžė, kad tuo metu galiojusiomis BK 46 straipsnio 7 dalies nuostatomis reglamentuojamas ne bausmės skyrimas asmenį nuteisiant už jo padarytą nusikalstamą veiką, bet jam paskirtos bausmės – viešųjų darbų – pakeitimas kita bausme – areštu, kaip viena iš nuteistajam, nevykdančiam paskirtos bausmės, taikytinų priemonių (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi, šioje kasacinio teismo nutartyje buvo konstatuota, jog tuo atveju kai asmeniui paskirta bausmė yra pakeičiama arešto bausme, negali būti laikoma, jog asmuo yra nubaustas

pakartotinai arešto bausme, sprendžiant BK 75 straipsnio 1 dalies taikymo klausimą bei svarstant atidėti asmeniui paskirtos bausmės vykdymą. Tačiau manytina, jog aplinkybė, kad asmuo vengė atlikti anksčiau jam paskirtą bausmę, gali suponuoti, jog asmens elgesys nebuvo tinkamai paveiktas ankstesnės bausmės, neprivertė asmens daugiau neatlikti veikos, kuri pažeistu baudžiamojo įstatymo nuostatas, tad galimai ir nepasiekė BK 41 straipsnio 2 dalyje įtvirtintų bausmės tikslų. Dėl šios priežasties teismas, spręsdamas bausmės atidėjimo taikymo klausimą, turėtų atsižvelgti kokios priežastys paskatino asmenį vengti atlikti anksčiau jam paskirtą bausmę, bei kokios priežasties lėmė tai, jog asmuo nusižengė baudžiamajam įstatymui pakartotinai.

Paminėtina, jog baudžiamosios teisės doktrinoje, analizuojant minėtą pakeitimą, nevienareikšmiškai yra vertinama BK 75 straipsnio 1 dalies nuostata, numatanti, jog teismas, atidedamas arešto bausmės vykdymą, paskiria asmeniui intensyvią priežiūrą. Vienų autorių darbuose yra teigiama, jog teismas, skirdamas arešto bausmės vykdymo atidėjimą yra įpareigotas visais atvejais skirti intensyvią priežiūrą, kitaip tariant tai yra teismo pareiga, teismui įstatymų leidėjas nesuteikė diskrecijos teisės (Švedas *et al.*, 2020, p. 250). Kiti autoriai išreiškia nuomone, jog visgi įstatymų leidėjo pateikiamas šios normos reglamentavimas nėra pakankamas, kelia neaiškumų ar intensyvios priežiūros taikymas yra privalomas visais atvejais, ar visgi teismui yra paliekama teisė spręsti ar taikyti intensyvią priežiūrą asmeniui, kuris yra nubaustas arešto bausme, tačiau bausmės vykdymas yra atidėtas, nurodant, jog neaiškumų kyla ne tik doktrinoje, bet ir teismų praktikoje taikant šį baudžiamosios teisės institutą (Švedas, Levon, 2022, p. 19). Darbo autoriaus nuomone aptariamo straipsnio nuostata nors ir lyginant su kitomis BK 75 straipsnio nuostatomis nenurodo, jog teismas gali skirti ir (arba) intensyvią priežiūrą asmeniui, kuris yra nubaudžiamas arešto bausme, tačiau bausmės vykdymas yra atidedamas, tačiau praktikoje gali kelti neaiškumų teismams priimant nuosprendžius bei taikant analizuojamą institutą, todėl manytina, jog būtų tikslingas BK 75 straipsnio 1 dalies sukonkretinimas arba šios normos taikymo išaiškinimas kasacinio teismo praktikoje.

Aptariant visą tai, kas paminėta, manytina, jog šis BK 75 straipsnio pakeitimas buvo itin reikšmingas, juo remiantis baudžiamajame įstatyme buvo įtvirtinta norma, kuri galiojo baudžiamajame įstatyme ir anksčiau, tačiau buvo panaikinta iš įstatymo teksto, kuri reglamentavo, jog ne tik asmenims, nubaustiems laisvės atėmimo bausme, gali būti taikomas bausmės vykdymo atidėjimo institutas, bet ir asmenims, kurie yra nubausti gerokai švelnesne

arešto bausme. Tokiu būdu buvo siekiama užtikrinti, jog asmenys, kurie yra nubausti ne laisvės atėmimo, o arešto bausme, taip pat, nebūtų įkalinami, būtų užtikrinamas šių asmenų turimų socialinių ryšių išsaugojimas, paisoma bausmės ekonomiškumo principo, kadangi valstybė nėra priversta patirti papildomų išlaidų įkalinama asmenį, kuris pirmą kartą yra nubaustas arešto bausme, net ir trumpam laikui.

IŠVADOS

1. Baudžiamosios teisės doktrinoje pateikiama nevienareikšmė pozicija apie tai, kokia yra baudžiamosios politikos samprata, kas ją formuoja. Vienu autorių nuomone baudžiamąją politiką formuoja išimtinai įstatymų leidėjas, kitų autorių nuomone baudžiamąją politiką formuoja visos valstybės valdžios, t.y. įstatymų leidžiamoji, įstatymų vykdomoji bei teisminė valdžia.
2. Išanalizavus baudžiamojo kodekso pakeitimus, susijusius su viešųjų darbų bausme, pastebėtina, jog įstatymų leidėjas, keisdamas šią baudžiamojo įstatymo normą, nustatė, jog asmenims, kurie vengia atlikti jiems paskirtą bausmę, ši būtų keičiama su laisvės atėmimu nesusijusia bausme, t.y. paskiriant asmeniui baudos bausmę, o ne arešto bausmę.
3. Analizuojant baudžiamojo kodekso pakeitimus, susijusius su baudos bausme, pastebėtina, jog įstatymų leidėjas, padidino maksimalius taikomus baudos dydžius. Maksimalūs taikytini baudos dydžiai už nesunkų, apysunkį, sunkų nusikaltimą analizuojamu laikotarpiu buvo padidinti net dvidešimt kartų. Dešimt kartų per analizuojamą laikotarpį buvo padidinti maksimalūs skirtini baudos dydžiai už baudžiamąjį nusižengimą bei neatsargų nusikaltimą. Maksimalus skirtinas baudos dydis juridiniam asmeniui buvo padidintas du kartus. Įstatymų leidėjas siekė atgrasyti asmenis nuo nusikalstamų veikų padarymo, taikydamas būtent piniginio pobūdžio sankcijas. Tokiu būdu manydamas, jog šios daro gana efektyvų poveikį baudžiamąjį įstatymą pažeidusiems asmenims, ypač vykdančioms nusikalstamas veikas, kuriomis yra siekiama gauti pelno. Taip pat pastebėta, jog įstatymų leidėjas baudžiamajame įstatyme įtvirtino tam tikrus skirtinus baudos bausmės režius, t.y. nustatė minimalų baudos dydį, kuris turi būti skiriamas asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką, o taip pat padidindamas maksimalius skirtinus baudos dydžius, atitinkamai, padidino teismų praktikoje skiriamos baudos bausmės vidurkį.
4. Išanalizavus įstatymų leidėjo atliktus pakeitimus laisvės apribojimo bausmės srityje pastebėta, jog buvo plečiamas teismo galimų skirti įpareigojimų sąrašas asmeniui siekiant, jog taikant šią bausmę būtų pasiekiami visi bausmės tikslai, t. y. ne tik nubaudimo tikslas, bet ir tikslas keisti asmens elgesį, daryti teigiamą įtaką, siekiant, jog asmuo ateityje nenusikalstų. Taip pat pastebėta, jog atliekant šios baudžiamojo

- įstatymo normos korekciją, buvo nustatyta, jog asmens stebėjimas bus vykdomas taikant elektroninio monitoringo priemones. Šis įstatymų leidėjo sprendimas sulaukė kritikos baudžiamosios teisės mokslininkų darbuose dėl galimo pernelyg didelio asmens teisių bei privatumo ribojimo.
5. Analizuojant atliktus pakeitimus laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės srityje pastebėta, jog įstatymų leidėjas sukūrė prielaidas šios bausmės rūšies peržiūrėjimui bei įvertinimui, ar buvo pasiekti bausmės tikslai bei galimam šios bausmės rūšies pakeitimui terminuota laisvės atėmimo bausme. Tokiu būdu užtikrinamas Lietuvos Respublikoje galiojančio teisės akto atitikti Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijai, Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikai.
 6. Išanalizavus baudžiamojo įstatymo pakeitimus bausmės vykdymo atidėjimo srityje buvo pastebėta, jog buvo keičiamas sąrašas pareigų, kurias teismas gali skirti asmeniui tuo atveju, jeigu mano, jog šios tinkamai paveiks nuteistojo elgesį, siekiant efektyvinti daromą teigiamą įtaką nuteistiesiems, su tikslu, jog ateityje nebūtų pažeidžiamas baudžiamasis įstatymas.
 7. Atlikus baudžiamojo įstatymo pakeitimų analizę bausmės vykdymo atidėjimo srityje pastebėta, jog įstatymų leidėjas įtvirtino diskrecijos teisę teismui skirti baudžiamajame įstatyme neįtvirtintas pareigas, siekiant ne tik teigiamai paveikti nuteistojo elgesį, bet ir siekti, jog nuteistasis ateityje nepažeis baudžiamojo įstatymo nuostatų.
 8. Išanalizavus baudžiamojo kodekso pakeitimus bausmės vykdymo atidėjimo srityje taip pat pastebėta, jog įstatymų leidėjas įtvirtino baudžiamajame įstatyme galimybę atidėti bausmės vykdymą asmeniui, kuris yra nuteistas arešto bausme, tokiu būdu įtvirtindamas normą, kuri buvo nustatyta jau pirminėje baudžiamojo kodekso redakcijoje, o vėliau panaikinta.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Norminiai teisės aktai:

Tarptautiniai teisės aktai:

1. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (1950). *Valstybės žinios*, 40-987.

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

2. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, 33-1014.
3. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas (1994). *Valstybės žinios*, 46-854.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 89-2741.
5. Lietuvos Respublikos apskrities valdymo įstatymo ir jį keitusių įstatymų pripažinimo netekusiais galios įstatymas (2009). *Valstybės žinios*, 87-3661.
6. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 46 straipsnio pakeitimo įstatymas (2010). *Valstybės žinios*, 48-2292.
7. Lietuvos respublikos baudžiamojo kodekso 47 straipsnio pakeitimo įstatymas (2011). *Valstybės žinios*, 49-2374.
8. Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas (2012). *Valstybės žinios*, 4-108.
9. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48, 64, 67, 75, 82, 87, 92 straipsnių pakeitimo ir 77, 94 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas (2012). *Valstybės žinios*, 5-138.
10. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 27, 38, 39, 55, 56, 60, 62, 75, 179 ir 187 straipsnių pakeitimo įstatymas (2015). TAR, 4087.
11. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 47, 176, 220, 221, 272, 273, 281, 284 straipsnių pakeitimo įstatymas (2015). TAR, 11240.
12. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 43, 47, 54, 62, 63, 64, 68-1, 68-2, 71, 75, 90, 226 ir 227 straipsnių pakeitimo įstatymas (2017). TAR, 15859.
13. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48 straipsnio pakeitimo įstatymas (2017). TAR, 21692.
14. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 51 ir 97 straipsnių pakeitimo įstatymas (2019). TAR, 5331.

15. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42, 43, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 55, 67, 70, 71, 74, 75, 85, 92 ir 243 straipsnių pakeitimo įstatymas (2019). TAR, 11177.

Vyriausybės nutarimai:

16. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. rugpjūčio 30 d. nutarimas Nr. 707 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. spalio 14 d. nutarimo Nr. 1031 „Dėl bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio patvirtinimo“ pakeitimo. TAR, 14215.

Seimo nutarimai:

17. Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. gegužės 7 d. nutarimas Nr. XII-1682 „Dėl Viešojo saugumo plėtros 2015–2025 metų programos patvirtinimo“. TAR, 7293.

Specialioji literatūra:

Knygos:

18. Abramavičius, A. ir kt. (2004). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
19. Švedas, G. (2006). *Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
20. Sakalauskas, G. ir kt. (2012). *Baudžiamoji politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai*. Vilnius: Teisės institutas.
21. Bartoševičienė, V. ir kt. (2013). *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Alma littera.
22. Švedas, G. ir kt. (2020). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. II knyga*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Straipsniai mokslo žurnaluose:

23. Piesliakas, V. (1999). Baudžiamoji politika Lietuvoje po 1990 m. ir jos tendencijos. *Jurisprudencija*, 13, 55–80.
24. Abramavičius, A., Jarašiūnas, E. (2004). Konstitucinė dimensija baudžiamojoje teisėje. *Teisė*, 53, 7–26.
25. Fedosiuk, O. (2012). Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (ultima ratio): teorija ir realybė. *Jurisprudencija*, 19(2), 715–738.
26. Švedas, G. (2012). Veikos kriminalizavimo kriterijai: teorija ir praktika. *Teisė*, 82, p. 12–25.

27. Prapiestis, J., Prapiestis, D. (2018). Oficialioji konstitucinė doktrina ir baudžiamoji teisėkūra. *Teisės apžvalga*, (2), 130–147.
28. Fedosiuk, O. (2019). Baudos bausmė atgrasymo iliuzijos spąstuose. *Jurisprudencija*, 26(2), 292–307.
29. Švedas, G., Levon, J. (2022). Arešto bausmės vykdymo atidėjimo instituto probleminiai aspektai Lietuvoje. *Teisė*, 123, 8-23.

Straipsniai elektroniniuose mokslo žurnaluose:

30. Prapiestis, J., Prapiestis, D. (2018). Oficialioji konstitucinė doktrina ir baudžiamoji teisėkūra. *Teisės apžvalga*, (2), 130–147.
31. Nikartas, B. (2019). Dėl įstatymų projektų Nr. 18-12583-12589 suderinimo. *Teisės e-aktualijos*, 1(16) [interaktyvus]. Prieigą per internetą: <https://teise.org/wp-content/uploads/2019/03/aktualijos-19-1-Nr16.pdf>.
32. Nikartas, B. (2021). Kai kurių pakeitimų baudžiamojo kodekso bendrosios dalies nuostatose, reguliuojančiose nusikalstamų veikų padarymo teisinės pasekmes, siūlymai. *Teisės e-aktualijos*, 1(19) [interaktyvus]. Prieigą per internetą: https://teise.org/wp-content/uploads/2022/01/aktualijos_21_1_Nr19a.pdf.

Teismų praktika:

Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai:

33. Matiošaitis ir kiti prieš Lietuvą [EŽTT], Nr. 22662/2013; 51059/2013; 58823/2013; 59692/2013; 60115/2013; 69425/2013, [2017-05-23].
ECLI:CE:ECHR:2017:0523JUD002266213.

Konstitucinio Teismo jurisprudencija:

34. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 70-1320.
35. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 109-3004.
36. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. birželio 10 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 57-2552.
37. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 30-1050.

Bendros kompetencijos teismų praktika:

38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-549/2007.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-61-895/2015.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-268-693/2019.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-61-511/2021.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-192-511/2021.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-218-697/2021.

Kiti šaltiniai:

44. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 46 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIP-1307. Registracijos data 2009-10-23 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.356041?jfwid=-gvnpjdy82>.
45. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 47 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIP-2069. Registracijos data 2010-05-13 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.372090?jfwid=-gvnpjdxr7>.
46. AIŠKINAMASIS RAŠTAS Dėl Lietuvos Respublikos probacijos įstatymo projekto Dėl Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 18, 19, 47, 157, 159, 164 ir 179 straipsnių pakeitimo bei 160, 161, 162 ir 163 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymo projekto Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48, 67, 722, 74, 75, 77, 82 ir 87 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 89, 90, 339, 342, 348, 358 ir 360 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 361, 2531 straipsniais įstatymo projekto Dėl Lietuvos Respublikos tarnybos kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statuto 7 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIP-2644. Registracijos data 2010-11-11

- [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.385665?jfwid=-gvnpjdxka>.
47. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 27, 38, 39, 55, 56, 60, 62, 75, 178, 179, 182, 183, 184 ir 187 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIIP-2448. Registracijos data 2014-11-03 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/0da1fef0636311e4a0c3fafd57c1fc9d?jfwid=-gvnpjdxff>.
48. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 47, 272, 273, 281, 284 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir kodekso papildymo 176¹ ir 273¹ straipsniais įstatymo projekto Nr. XIP-3602(2). Registracijos data 2012-04-24 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.422913?jfwid=n3s632t80>.
49. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 43, 47, 54, 62, 63, 64, 681, 682, 71, 75, 90, 226 ir 227 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIP-1066. Registracijos data 2017-08-30 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/9ee5f5908d6a11e7a5e2b345b086d377?jfwid=-gvnpjdwzv>.
50. Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymo Nr. XII-2470 13, 16, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 35, 37, 38, 39, 391, 40, 41, 42, 44, 45, 47, 48, 49 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto ir su juo susijusių įstatymų projektų aiškinamasis raštas Nr. XIIP-1349. Registracijos data 2017-11-13 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/0ba6c9d0c84811e782d4fd2c44cc67af?jfwid=-gvnpjdpwv>.
51. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 51, 66 ir 97 straipsnių pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso papildymo 360¹ straipsniu įstatymo, Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 69, 137, 140 ir 157 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 167¹ straipsniu įstatymo projektų Nr. XIIP-2473. Registracijos data 2018-09-04 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/d4da55c0afff11e8aa33fe8f0fea665f?jfwid=-gvnpjdwjb>.
52. Aiškinamasis raštas dėl baudžiamojo kodekso 42, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 55, 67, 70, 71, 74, 75, 82, 85, 92 ir 243 straipsnių pakeitimo įstatymo, bausmių vykdymo kodekso pakeitimo įstatymo, baudžiamojo proceso kodekso 309, 339, 342, 353, 354, 357, 358, 360, 361, 362

ir 364 straipsnių pakeitimo įstatymo, probacijos įstatymo Nr. XI-1860 pakeitimo įstatymo, suėmimo vykdymo įstatymo Nr. I-1175 2, 6, 7, 8, 12, 17, 20, 22, 27, 30, 32, 36, 40 straipsnių pakeitimo ir 43 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo ir pataisos pareigūnų veiklos įstatymo Nr. XIII-1387 4 ir 10 straipsnių pakeitimo ir 5 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projektų Nr. XIIP-3172. Registracijos data 2019-01-16 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/68cf7c10195a11e9bd28d9a28a9e9ad9?jfwid=-gvnpjdwx>.

53. Lietuvių kalbos žodynas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lkzd.lki.lt/?zodis=tendencija&id=26042510000>

SANTRAUKA

Baudžiamosios politikos tendencijos 2010 -2021 metais

Jovita Šimanskytė

Šiame darbe analizuojama baudžiamosios politikos samprata, veiksniai, kurie daro įtaką baudžiamajai politikai, baudžiamosios politikos tendencijos 2010 – 2021 metais bausmių reguliavimo ir bausmės vykdymo atidėjimo srityse. Atsižvelgiant į tai, jog baudžiamosios politikos formavimas valstybėje daro reikšmingą įtaką asmenų kasdieniam gyvenimui, sukuria prielaidas formuoti saugesnę visuomenę ir valstybę, egzistuoja poreikis išsamesnei jos analizei. Analizuojamu laikotarpiu bausmių reguliavimo ir bausmės vykdymo atidėjimo srityse buvo padaryta nemažai svarbių pakeitimų, šie pakeitimai darė įtaką ir kitų baudžiamosios teisės įstatymų turiniui bei taikymui.

Magistro darbą sudaro trys esminės struktūrinės dalys. Pirmojoje darbo dalyje norint atskleisti, kokia yra baudžiamosios politikos samprata, kas daro įtaką baudžiamosios politikos formavimui, kas sudaro baudžiamosios politikos turinį, yra analizuojamos baudžiamosios teisės mokslininkų pateikiamos pozicijos. Daug dėmesio yra skiriama baudžiamosios politikos sampratai siekiant suvokti kas formuoja ją. Taip pat kriminalizavimo ir penalizacijos procesams, kadangi doktrinoje dažnai teigiama, jog būtent tai sudaro baudžiamąją politiką.

Antrojoje magistro darbo dalyje yra analizuojamos baudžiamosios politikos tendencijos 2010 – 2021 metais bausmių reguliavimo srityje. Atliekant analizę yra apžvelgiami baudžiamojo įstatymo pakeitimai bausmių reguliavimo srityje nagrinėjamu laikotarpiu. Šioje darbo dalyje išanalizavus baudžiamojo įstatymo pakeitimus, nagrinėjama kokios priežastys lėmė ar galėjo lemti įstatymų leidėjo valią keisti baudžiamąjį įstatymą. Taip pat atliekant šią analizę yra nagrinėjama baudžiamosios teisės mokslininkų pozicija dėl atliekamų pakeitimų.

Trečiojoje magistro darbo dalyje analizuojamos baudžiamosios politikos tendencijos 2010 – 2021 metais bausmės vykdymo atidėjimo srityje. Atliekant analizę nagrinėjami baudžiamojo įstatymo pakeitimai bausmės vykdymo atidėjimo srityje aptariamu laikotarpiu. Šioje darbo dalyje taip pat analizuojama kokios priežastys nulėmė įstatymo leidėjo troškimą keisti baudžiamąjį įstatymą. Atliekant analizę dėmesys taip pat yra skiriamas baudžiamosios teisės mokslininkų pozicijos apžvalgai, teismų praktikos analizei.

SUMMARY

Criminal Policy Tendencies During 2010-2021

Jovita Šimanskytė

This paper analyses the concept of penal policy, the factors that influence criminal policy, and tendencies of criminal policy in the period 2010-2021 in the areas of sentencing regulation and suspension of sentences. Given that the formulation of criminal policy in a country has a significant impact on the daily lives of individuals and creates the preconditions for a safer society and country, there is a need for a more detailed analysis of criminal policy. During the period under review, a number of important changes have been made in the areas of sentencing regulation and suspension of sentences, and these changes have also influenced the content and application of other criminal law legislation.

The Master's thesis is structured in three main parts. In the first part of the thesis, the positions presented by criminal law scholars are analysed in order to show what the concept of criminal policy is, what influences the formulation of criminal policy and what constitutes the content of criminal policy. Much attention is paid to the concept of criminal policy in order to understand who shapes it. It also focuses on the processes of criminalisation and penalisation, as it is often stated in doctrine that this is what forms criminal policy.

The second part of the Master's thesis analyses the tendencies of criminal policy in the field of penal regulation in the period 2010 - 2021. The analysis provides an overview of the changes in the criminal law in the field of sentencing in the period under review. This part of the thesis analyses the changes in the criminal law and examines what reasons have led or may have led to the will of the legislator to change the criminal law. This analysis also examines the position of criminal law scientists in relation to the amendments made.

The third part of the Master's thesis analyses the tendencies of criminal policy in the field of suspensory sentencing in the period 2010-2021. The analysis examines the changes in the criminal law in the field of suspension of sentence during the period in review. This part of the thesis also analyses the reasons behind the legislator's desire to change the criminal law. The analysis also focuses on a review of the position of criminal law scientists and an analysis of case law.